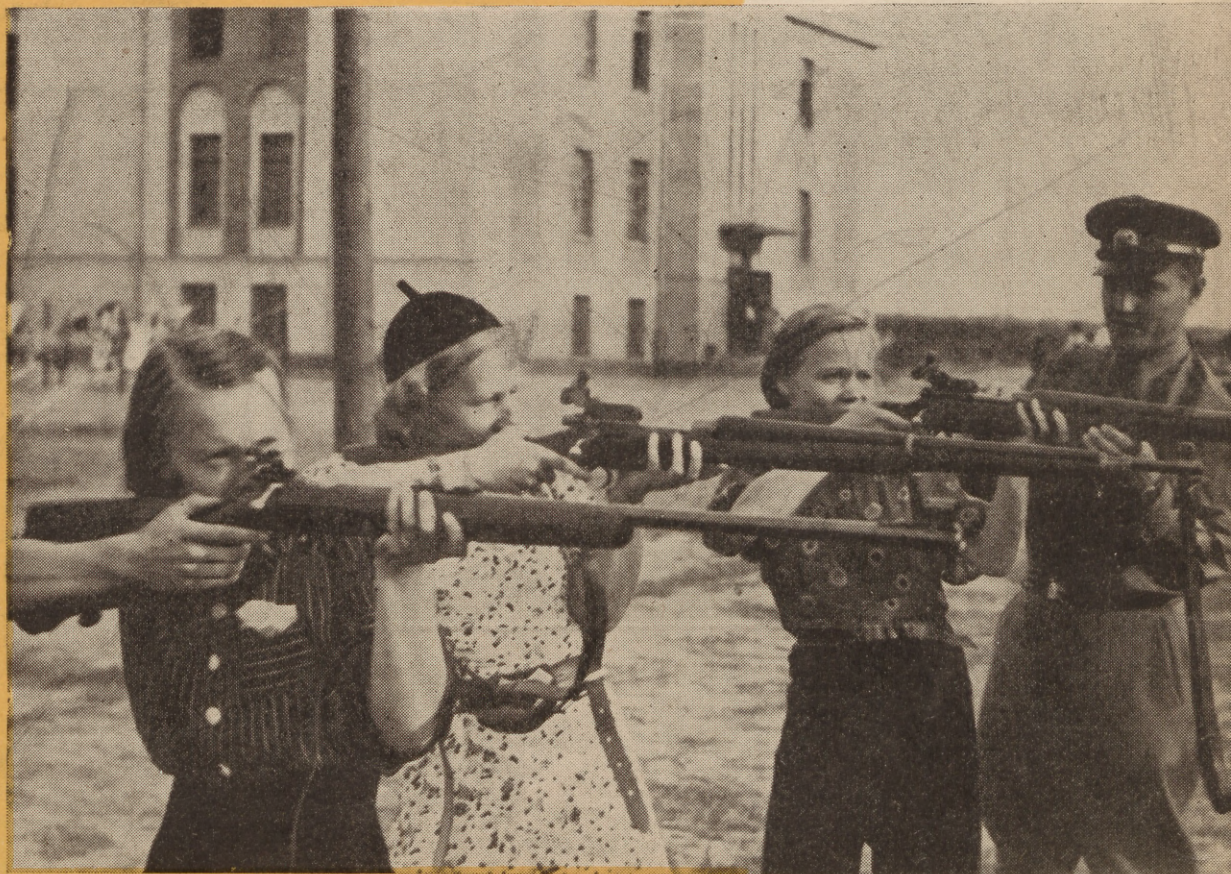

TÄNAPÄEV

799.

NR 7

AUGUST

1939

Tänapäev
 AR RAHUS-
 RAAMATUKOG

Putukamürk **PUTTOX**

AKTSIASELTSI
 ESIMENE EESTI PÕLEVKIVITÖÖSTUS,
 end. RIIGI PÕLEVKIVITÖÖSTUS

S A A D U S

hävitab

kärbsed, sääsed, parmud,
 lutikad, täid, kirbud, prussakad,
 koid jne.

MÜÜGIHINNAD:

ca 1/4 kg netto originaal-plekknõu	Kr. 0.80
" 1/2 " " " " "	" 1.20
" 1 " " " " "	" 2.-
Puttox-pihustaja " " " "	" 1.75

MÜÜGIL
 apteekides ja rohu-
 kauplustes

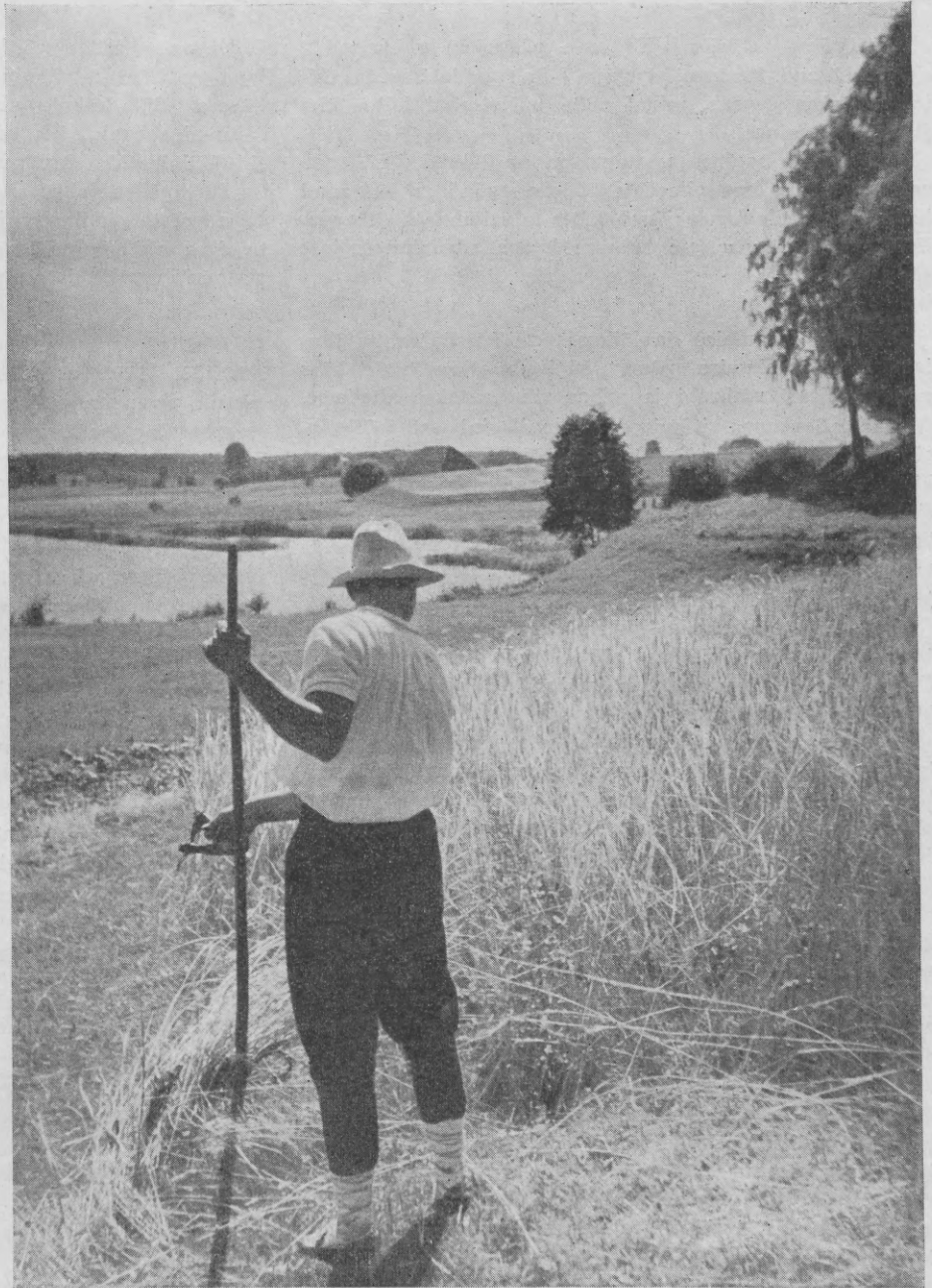
TÄNAPÄEV

NR. 7

AUGUST 1939

V AASTAKÄIK

Toimetus: Sügise alguseks
A. Piip: Pärlipäeva mõtteid
J. Vain: Pärtliöö
K. Laagus: Kõik kordub
Nägemiseni!: Omast talust
Wait: Pidagem meeles...
E. Laaman: Tasakaalu pärast
A.: Poola
Vint: Siiruvüruline
A. Alle: Kapral, lord ja abjakas
S.: Matused Haljalas
M. P.: Tänapäevalisi tähtpäevi
J. Barbarus: Zoon politikon
J. Roos: A. Jürgenstein ja Vändra
H. Viires: Vaimu okasrada
E. Gross: Poleeritud ja mõrane-
nud riigid
O. Tooming: Maantee kutsub
Sarkojaag, A. Mäerist, I. Paulson,
E. Ilmale, K. Maid, Riimla:
Epigramme
Gori: Karikatuure
E. Kippel: Kõmu
K. M-son: Minu vanglad
J. A.: Märkmeid piibli 200 a. juu-
beli puhul
V. Poska-Grünthal: Sealpool Sak-
samaad — Belgias
K. Oja: Uus sugupõlv ja vabadus-
vaim
I. Paulson: Noored vaimupõllul
R. Parve: Häda rahvatantsuga
H.: Rataslaevaga läbi „Eesti vä-
rava“
Naatanael: Lõppmärkmeid Narva-
Jõesuust
Romulus: Usuelu puhastamine
H. H. Vaher: Vabadusmonument
L. S.: Poola romaanid
J. R.: Suvine kirjanduspõld

Lõikuskuu

Hinto contax-foto

Sügise alguseks

*Jo tühisedes vardad rasketena langevad
All tolmuwates rehalates
Ja uudse vilja lõhna, turbasuitsu magusat
On tunda küla tänavates.
On läinud suvi, niikui lapse süütu unistus
Kesk mängumuru elamisi
Ja kadunud kui õnneline salaihaldus
Täis kahjutundeid imelisi.*

Villem Grünthal-Ridala

Pärtlipäev on käes. Ka selle päeva on rahvatraditsioon sidunud loodusnähtustega. Rahvas loeb seda esimeseks sügispäevaks, millal vette on visatud külm kivi ja rohtu raudnael.

Suvi oma soojusega, valgusega on läinud. Läheneb aeglaselt sügis oma pimedate öödega, sadudega, koltunud lehtedega. Selle järele jõuab kätte talv lume ja külmaga. Kuid suve elustav ning ergutav mõju avaldub inimeses just sügise jaheduses.

*

Sügis on kogumise- ja lõikuseaeg. Pärtlipäev on tuulamise ja sõelumise päev. Sügise erkka tuule käes eraldub nisust umbrohi ja puhast vilja kantakse aitadesse.

Pärtlipäev oma jahedusega sunnib inimest mõtlema, süvenema, arvustama. Kuigi kõikvõimas riik oma kõvakäeliste ametnikkudega sind juhib noorerohu maile, ärkab sinus ikkagi vana-Aadam, kes oma ja teiste saatuse kohta tahab kaasa rääkida. Ka väikemes tunneb, et ta on üks rakuke riiklikus organismis, et temasugustest kogunevad need tuhanded, mis moodustavad rahva. Ühised huvid ja mured liidavad rahvuslikuks tervikuks kodanikud. Iga inimene püüab isiklikus elus õnne. Õnne nähakse kõigepealt majanduslikes hüvistes, rahu, kindlas riiklikus korras.

See vana Prantsuse kuningas, kelle südamesooviks oli igale oma alamale pühapäevaks praetud kana lõunalauale kanda, mõistis hästi oma rahva soove. Kuid inimene ei ela ainult leivast. Maailmas ei valitse ainult materialism. Inimese hing januneb ideede järgi.

Pärtlipäev meenutab ka ideelist võitlust.

Sel päeval mälestavad kristlased usukannatajat apostlit Bartholomäust. Ta kuulutas Kristuse õpetust, olles veendunud, et see toob inimsoole rahu ja õnne. See idee andis talle üliinimliku jõu reisida tuhandeid kilomeetreid läbi kõrbede, mägede, tolleaegseis hirmuäratavais oludes. Vankumatu veendumus selle õpetuse õiguses tegi tema mehiseks, tugevaks, omakasupüüdmatuks. Julgelt ja kindlalt suri ta idee eest. Üksikud isikud surevad, muutuvad põrmuks, kuid suured ideed ei sure. Nad ärkavad jälle tolmust, nagu noor rohi tõuseb maapinnast igal kevadel. Pärtlipäev meenutab seda vaimset võitlust, mida iga üksik indiviid, üksik rahvas peab pidama, et elada ja edasi jõuda.

Eriti väikerahvastele tuletab apostel Bartholomäuse eeskujul meelde seda võitlust, mis neil tuleb pidada oma eluõiguse eest suurte ja sõjakate rahvaste keskel.

Olgu neile selles võitluses trööstiks, et ajaloo raudne luud on jäljetult pühkinud suured rahvad, kes oma sõjakusega olid kõigile nuhtluseks ja hirmuks. Kuid on säilinud rahvaid, kes oma tööga ja loominguuga rikastasid üldinimlikku kultuuri.

Pärtlipäeva jahedas tuules tundub igavese tõe hõngu vabadusest, vendlusest ja rahvaste üheõigusest. Kuid need suured põhimõtted ei kuku taevast alla. Nende pärast tuleb võidelda, tuleb kannatada.

*

Pärtlipäevaga on seoses õudne ajalooline sündmus: Pärtliöö 1572. a. toimus Prantsusmaal, eriti Pariisis, metsik verepulum, mis meenutab kodusõda kõigi ta kolleduste ning fanatismiga. Katoliiklased hävitasid sel ööl ja järgmisel päeval massiliselt oma usuvastaseid hõgnotte. Usulistest vastuoludest pimestatult, hävitasid prantslased üksteist. Paljud päästsid elu põgenemisega kodumaalt. See verine öö vapustas kauaks Prantsusmaad.

Ka hiljuti oli Euroopa ühes osas käimas verine faanaatiline kodusõda. Hispaania rahvas oli jagunenud kaheks suureks vastasleeriks. Halastamatult kestis üle kahe aasta vastastikune hävitus. Kumbki pool, reetes rahvuslikke huve, kutsus enesele abiks välismaalasi, et edukamalt hävitada oma vastast, purustades linnu, tööstusi, sadamaid ja muid rahvuslikke varasid, mis olid loodud sajandite vältel. Veri voolas ojadena, hävitus oli põhjalik, meeletu.

Pärtliöö õudne mälestus on igaveseks hoiatuseks, kuhu viib riigi ühe kihi omakasupüüdlik valitsemine.

Pärtlipäeva mõtteid

Imelik, kuidas oma eluajal päris hall inimene hiljem tõmbab aurüü ümber ja saab kuulsuseks ja üldtunnustatud isikuks ning vastupidi.

Säärane on lugu kahtlemata Pärtliga, ehk täie nimega p. apostli Bartholomäusega, kelle mälestust kirikud pühitsevad isegi kaks korda aastas — 11. juunil ja 24. augustil, kuna viimane on saanud otse tolle apostli eripäevaks. Paljudel teistel apostlitel, isegi „nurgakivi klassist“, puuduvad säärased: kes oleks, näiteks kuulnud midagi andresepäevast. Kuigi ka esikutsutud apostli Andreasel on oma mälestamise tähtpäev (30. nov.), kuid teda tunnevad ainult vaimulikud ja vahest ka leegion tema nimekaime katoliku- ja ortodoksi-usuliste hulgest.

Pärtlipäeva aga teab igaüks, kuigi evangeelium ei jutusta meile apostel Bartholomäusest midagi muud kui annab apostlite loetelus ka tema nime. Kirikute pühajutud ei tea temast kõnelda palju, ta olevat vaid kuulutanud usku Indias, Araabias ja Ameerikas, kuna üks Bartholomäuse nime kandev evangeeliumi raamat loetakse vaid apokriivaks. Kuid rahvatraditsioon on teinud tema päevast suure sündmuse: pärtlipäevast hakkavat, meie entsüklopeedia kokkuvõttel, kärbsed kaduma, pääsukesed minevat järve, vette visatavat külm kivi ja rohtu raudnael — ühe sõnaga, algab tõeline sügis. Vähemalt vanakalendri-aegsel pärtlipäeval.

Samuti loeme ajaloost, et usupuhastuse ajastul prantsuse-reformaatorite, hugenottide vastu sihitud otsustavaks löögiks valiti nende vastaste poolt pärtliöö, nähtavasti ikka mõninga lootusega p. Pärtli kaasabile, kuigi mõnusa juhuse pakkus tolleks pärtlipäevaks määrata hugenottide juhi Navarra Henri pulm kuninga Charles IX õega, Margarete de Valois'ga. Muidugi ei puudunud sel õudsel pärtliööl oma maine tagapind: Kuninga ema Katarina di Medici, kes alles äsja oli oma poja alaeasusel regendiks, nägi tema arvel hugenoti admiral Coligny mõju kasvavat noore kuninga peale, eriti katolitsismi toetava Hispaaniaga sõtta astumise soovituse mõttes! Admirali kõrvaldamine kuninganna-ema poolt õhutatud mõrva läbi ei õnnestunud. Siis otsustatigi seaduslikult tappa kõik „ususalgajad“ — hugenotid, nendega ühes ka Coligny.

Pärtlipäeva eelõhtul andiski kuningas selleks loa, kuna hugenotte süüdistati, kuigi ekslikult, kuninga tapmise kavast. Pärtlipäeva varahommikul 1572. a. algas tapatrall peale ja kestis kohati kuni 3. oktoobrini, mille jooksul hävitati „õige katolitsismi“ poolt ülesässitatud rahva hõiskamisel kuni 50.000 hugenotti, kuna suur arv pääsnuid emigreerus. Nende hulgas palju vaimset eliiti, mis Prantsusmaa nõrgestas hulgaks ajaks.

Hugenotid murdsid, kuid ei paindunud.

Meie teame vanast testamendist, et ka Assüürias korra valmistati ette „pärtliööd“ kõikide juutide tapmiseks, sest et uue juuditari-kuninganna Esteriga kuninga õuele liginenud tema sugulane Mordekai (ta avas mässu nõu kuningas Avasveeruse vastu) ei tahtnud kummardada

tolleaegset kuninga peausaldusmeest Amanit, kuigi Ahasveerus „ülendas teda ja pani tema aujärje üle kõigi võrste, kes tema juures“. Sellest, et Mordekai, mõõdumisel Amanist, selle ette ei kummardunud ega „põlvili maha ei heitnud, saanud viimane täis tulist viha ja tal ei näinud küllalt olevat, et pista käsi Mordekai külge, vaid ta ihkas kogu „Mordekai rahvast, mis kõik Ahasveeruse kuningriigis oli, ära kaotada“. Ta kandiski kuningale ette, et Assüürias olevat laiali pillatud üks rahvas, kelle „käsud on teistviisi kui kõigel muul rahval, ja nemad ei tee mitte kuninga käskude järele: seepärast ep ole sest kuningale kasu neid nõnda jätta, vaid neid peab ära hukkama“. Ja kuningas uskusi oma esimest nõuandjat, arvestamata, et siin oli tegemist ainult Amani isiklikkude ambitsioonidega või arvetega, ja lubas kõik juudid maha tappa.

Tol korral kogu manööver ei õnnestunud, vaid lugu lõppes sellega, et Mordekai jaoks valmistatud võllasse tõmmati kuninga käsul Aman ise: kuidas see sündis, eks seda ole küll loetud Esteri raamatust (kus muuseumi kordagi ei leidu Jehoova Jumala nime).

Imeväärsed on need pärtlipäevad, eriti aga õnnestunud ja ebaõnnestunud „pärtliööd“ küll. Ühelt poolt võimuahnitsemine ja selle hoidmine kõikide abinõudega, teiselt poolt lõpmatu meelekindlus ja paindumata selg-roog immateriaalsete kõrgemate ideaalide ja töökspidamiste teenistuses. Töetunnistajad nagu annavad praktilise kinnituse Inimese-Poja manitsusele olla v a b a o m a m a a i l m a v a a t e s ja tegevuses ainelistel motiividel diktaadist: „Sest mis kasu on inimesele sest, kui ta oleks kõik maailma kasuks saanud, ja kaotaks iseennast ehk teeks enesele kahju?“ (Luk., 9,25; teisel öeldakse: oma hingele kahju saadaks — Mat. 16, 26; Mark. 8,36).

Inimese mõtte assotsiatsioonikäik on alati üllatav, paistab isegi aterratsioonina, eksirännakutena. Vist tollega tuleb küll seletada, et pärtlipäev, mis olevat meie rahva silmis tegelik pööripäev, viis meid nii kaugele tänapäevast, aja- ja usuloosse. Ta manas silme ette igavese võitluse tõe ja õiguse eest mitte ainult sõnades, vaid karmis tegelikkuses.

Ta tõstab ka inimeses lootust, et kuigi näed, kuidas igapäevases kaasaegses ühiskonnas tallatakse jalge alla sajandite või tuhandete aastate tõdesid, siiski ei maksa meelt heita ega kaotada taju. Sest ajalugu õpetab, et igal ööl ja raskusel on kord lõpp, et tuule ja tormi järele tuleb ikkagi vaikus ja päikesepaisteline ilm. Ja seda mitte üksi looduses, vaid igalpool. Kannataja rahulolematuse ja aktiivsuse lühendab surveaega, optimism ja tugev tahe viivad tõe võidule. Säärane veene on väärtuslik tegur norutamise vältimiseks.

Ega asjata suur filosoof ja elutark T. G. Masaryk, juhitud kindlast usust oma rahva õigustesse ja võimetusse, valinud oma Tšehhoslovakkia riigi deviisiks: *Veritas vincit* — tõde võidab.

A. Pilp

Pärtliöö

PÄRTLIPÄEVAGA SEOB rahvas väga mitmesuguseid nähtusi. Temaga algab sügis ja tont asub põõsasse, mis teeb öise kõndimise niidul ja metsas ehamugavaks. Heinasse kasvanud raudnael nürib vikatit, linnud alustavad rännakut lõunasse, seemned ilmuvad sambla alt, humal kogub viimast viha, aga kodu muutub armsamaks. Mille üle ohib üks, seda ei suuda teine küllalt kiita. Ühe mütsi alla ei saa inimeste sügiselamusi viia. Hoopis teisiti on pärtliööga. Kes meist, olles huvitunud ajaloost ja kirikuajaloost, olles jälginud südametunnistusevabaduse võidukäiku kultuurimail või olles vabaduste pooldaja laiemas mõttes, kes ei tuleks sõna „pärtliöö“ kuuldes otsemaid massilise hugenottide tapmise juurde, mis leidis aset pärtliöö, 24. aug. 1572 Pariisis. Pärtliöö puhul tärkab küsimus, kas 367 aastaga (niipalju on möödunud massilisest hugenottide tapmisest) et kas 367 aastaga inimsugu pole muud suutnud õppida, kui et malaka asemel tarvitab inimeste tapmiseks tulirelva. Või kui aated, mille eest hugenottide sõdades võitlesid protestandid, kui ka hiljem esiletõusnud vabadused ei vääri tähelepanu ega käsitlust, ammugi mitte võitlemist ja eneseohverdamist nende eest, kas siis ei oleks õigem taotleda keskaja tagasitoomist kõigil aladel?

Mitmes reformatsiooni voolust levis Prantsusmaal XVI sajandil peamiselt kalvinism, omandades 1559. a. Pariisis peetud sinodil organiseeritud kiriku kuju. Kolm aastat hiljem said hugenotid südametunnistusevabaduse. Kuid samal 1562. a. korraldasid katoliiklased juba ka verepulma Vassy's, kus tapeti hulk jumalateenistust pidavaid hugenotte. Sellele verepulmale järgnenud 1. hugenottide sõjaga (1562—63) omandati juba suuremad õigused — teatavaks kohtades oma jumalateenistust pidada. Järgnenud 2. ja 3. hugenottide sõdades (1567—68 ja 1568—70) võideldi vahelduva õnnega, kuid Saint-Germain-en-Laye rahuga saavutasid hugenotid siiski jälle vabaduste lainemise, kusjuures katoliiklaste viha ja nende võtete alatus kasvasid.

Pärtliööst rääkides ei saa mööda Medici'dest üldse ja Prantsusmaa kuningannast Katariina di Medici'st eriti.

Medicide suguvõsa põlvnes Firenze ärimeestest, kes abinõusid mitte väga valides kogusid suuri rikkusi. Majanduslikult võimsatena haarasid nad Firenze ka poliitilise võimu (Itaalia praegusel maa-alal oli tol ajal mitu väike-riiki). Katariina di Medici oli Urbino hertsogi Lorenzo II Medici tütar. Ta abiellus 1533 Prantsuse pärastise kuninga Henri II-ga, ei omanud mehe valisemisajal poliitilist mõju, kuid tõustes oma poja Charles IX alaeasuse ajal regendina võimule, kindlustas oma seisundit hugenottide sõdade keerises kõlblalt hoolimatute võtetega. Hugenottide poolle võitles admiral Coligny, kes osava väepealikuna oli tuntud juba sõdadest Karl V vastu. St.-Germanin'i rahuga saavutas Coligny laialdase ususalvuse. Charles IX-da ministrina (1571. a-st) püüdis C. teostada katoliiklaste kantsi Hispaania ja katoliikliku reaktsiooni vastast poliitikat. Coligny mõju kuningale ajas katoliiklased Prantsusmaal üha enam vihale. Ning pärtliöö! teostati massiline hugenottide tapmine, mille ettevalmistajate juhiks oli Katariina di Medici. Valik langes sellele päevale põhjusel, et Navarra hertsogi Henri pulma pühaks oli Pariisi tulnud palju juhtivamaid hugenotte. Ohvrite arv ulatus üle 2000, kusjuures esimesi ohvreid oli minister Coligny. Hambad verre saanud katoliiklased teostasid järgnevatel päevadel ka mujal tapmisi.

Pärtliööle järgnenud 4. hugenottide sõda (1572—73) oli väheõnnelik protestantidele, nad säilitasid vaid piiratud kultusvabaduse. Seevastu lõppes 5. sõda (1574—76) neile õnnelikult.

1567 asutasid katoliiklased hugenottide hävitamiseks püha liiga (mis kõik ei või olla püha!), kuid nüüd järgnenud 6. ja 7. hugenottide sõda (1576—77 ja 1579—80) ei toonud olulisi muutusi seisundisse. Nii kestsid võitlused vabaduste eest vahelduva õnnega XVIII sajandi teise pooleni, kuni a. 1787 kuningas Louis XVI andis hugenottidele erilise tolerantsiediktiga kodanlikud õigused, kuna *Code civil* kindlustas Prantsuse protestantidele katoliiklastega võrdse õigusliku seisundi.

Hiljem on Prantsusmaal ususalvust laiendatud kõikidele kodanikele, on jõutud sinnamaale, et mitte ainult ükskõik milliste usuühingute pooldajate ning usuühingusse mittekuuluvate kodanike õigused on võrdsed, vaid on koguni lubamatu pärida kodanikult, kas ja mida ta usub. Samuti on maksusel sõna-, trüki-, koosoleku- ja liitumisvabadus. Prantsuse geenius ei aseta inimest käsulase seisukorda.

Jaan Vain

Kõik kordub...

RAHVA MÄLESTUSTES ja kalendrites on rida tähtpäevi, mida iga aasta meenutatakse ja pühitsetakse, kuid mille tekkimist ja mõtetki paljud ei tea.

Ligi paari tuhande aasta eest käis Palestiinas umbes samane sisevõitlus, nagu seal praegugi juba ligi paarikümmend aastat kestab. Vahe on vaid võitlusviisides ning selles, et tookord käis võitlus juutide ja roomlaste — osalt ka juutide eneste — vahel, nüüd aga juutide, arablaste ja inglaste vahel. Siis oli Palestiina ülemvalitsejaks Rooma, praegu — London.

Üksikute isikute võimu ja saagiahnusel pole mingeid piire. Selle mõjul on mõned kohad maailmas sellised, kus alati võideldakse kas usu, võimu või muudel motiividel. Üks niisugustest maadest on ka Palestiina.

Ja tookord, Rooma võimu ajal nagu nüüdki, püüdsid juudid endile Palestiinas suuremat ning püsivamat võimu ja riiki luua.

Kui Rooma oli Juudamaa vallutanud ning seda seal oma käsilaste või asekingate (Herodeses j. t.) ning

prokonsulite (Pontsius Pilaatus) abil karmilt valitses, siis sai Messia — rahva päästja ja Juudi riigi looja ootamine juutide poolt eriti elavaks. Seda ootas peamiselt rahvas vaesem, proletaarsem osa. Iga rahva jõukam kiht rahuldub lõpuks ka võõra võimuga, kui ta saab omad varad ja au säilitada. Nii oli ka juutide vürstide ja preestritega. Rahvas aga ootas päästjat.

Ja kui Jeesus siis esile tõusis ning oma mõtteid levitama hakkas, jäi rahvas kuulutama ning küsitles teda: „Oled sina see Messias, keda prohvetid on meile tõotanud?“

Et mitte tookordsete Rooma gestapo meeste kimbutamiseks põhjust anda, vastas Jeesus diplomaatiliselt: „Minu riik ei kuulu selle maailma riikide hulka“. Sellest aga pettusid paljud tema pooldajad ning pöördusid eemale.

Kogu juuda rahvas jagunes sel ajal kaheteistkümmesse suguharusse. Vastavalt sellele arvule valis Jeesus oma pooldajate hulgast ka kaksteistkümmend käskjalga, apostlit, või praeguses keeles — propagandisti, kes pidid tema õpetusega rahva iseteadvust tõstma.

Nende kaheteistkümne propagandisti hulgas oli ka üks, nimega Bartholomäus Kaananist. Et selle nime hääldamine rahval kerge pole, siis eestistati ta ning muudeti — Pärtliks. Ja pärtlipäeva meenutab kogu kristlik maailm iga aasta 24. augustil.

Too Pärtel pole mingeid imesid teinud ega läkitusi kirjutanud, nagu tema teised kolleegid neid sooritasid. Ent prantslased oskasid siiski a. 1572 anda pärtlipäevale erilise verise kuulsuse. Prantslased löid 24. augustil pärtliöö, kus Pariisis ja mujal kuni 50 000 hugenotti metsikult maha notiti.

See sündis „õilsas ja jumala meelepärases“ usuvõitluses katoliiklaste ja prantsuse protestantide ehk hugenottide vahel, kus esimesed kui võimul olivad teisi kui oma konkurente julmalt hävitasid.

Kus pole olemas loomulikult arenenud poliitilisi rühmitusi ja kodanlikke vabadusi, milles rahvas end väljendada saab, seal tekivad, kuigi illegaalselt, võistlused ja parteid teatavate isikute ning võimumeeste eneste ümber ja vahel. Nii oli lugu Prantsusmaal aasta 1589 ümber. Saamatud kuningad (Franz II, Karl IX, Heinrich III) suruti pikkamisi riigi juhtimisest eemale, kuna kaks kuulsamat sugukonda püüdsid kogu võimu riigis enda kätte. Katoliiklaste juhtideks olid Guise'd, kuna protestantlasi esindasid Bourbon'id.

Nende kahe suguvõsa esindajate ning nende ümber kogunenud ringide vahel käis algul aastaid varjatud võitlus võimu pärast, kuid usulistel motiividel. Vahel lõi sekka ka Heinrich II lesk, kuninganna Katariina di Medici, kes ka võimu ihkas.

Et kauaaegsed võitlused ei andnud vastaste hävitamiseks tõhusaid tulemusi, siis püüdsid lesk kuninganna ja mitmed teised katoliiklikud võimumehed kuningas Karl IX-lt ametlikku luba saada hugenottidele veresauna korraldamiseks Pariisis. Karl ei tahtnud algul sellega nõustuda. Talle tehti aga asi selgeks: võitlus kahe laagri vahel tulevat niikuinii. Parem see teostada juba Pariisis kui lasta üle riigi laguneda. Kõik hugenotid tulevat maha tappa. Pätt olevat ühesugune, kas tappa vähe või palju jne. Kui kuningalt nõusolek saadi, võttis vereöö organiseerimise enda peale Guise hertsog Heinrich. Valmistati tapanimestikud ning märgiti ära majad, kus hugenotid elasid, et eksitusi ei tuleks.

24. augustil ehk pärtlipäeva ööl kella kahe ajal andsid St. Germain'i kiriku kellad tapatöö alguseks märku. Räägitakse, et isegi kuningas Karl IX, kes sellise arveteoendamise vastu oli, olevat palee aknast tapmisi jälgides nii hoogu sattunud, et ka ise põgenejatele järele paugutanud. Ohutu jaht loob ju „sangareid!“

Niisugune on lühidalt pärtlipäeva või Pariisi verepulma ajalugu. Praegusel ajal on riikides vähe sünnipäraseid ja kroonitud kuningaid. On rahva enese ning pealegi proletarsete osa hulgast kerkinud „kuningad“, kes riikide ning rahvaste saatusi määravad. Ühes nendega on ka uued „usud“ tekkinud, mille eest ja nimel võideldakse sama või veel hüllemagi ägedusega.

„Pole midagi uut päikese all,“ ütles juba Saalomon. Nii see ongi. Kõik kordub maailmas, kuigi uute kaaneilustiste ja illustratsioonidega uutest väljaannetest.

K. Laagus

Omast talust

Meie tuletasime meelde oma heatahtlikule sõbrale („Tänapäev“ nr. 5 s. a.) lubadust kõnelda meile sellest, mida loevad meie mehed. Tema naerab ja sõnab: „Lubamised, lubamised — seep see asi on. „Tänapäeva“ rahvahulgad ei taha lugeda, sest ta annab sääraseid lubadusi, mida ta ka täidab. Aga rahvale meeldivad sääraselehed, inimesed ja asutised, kes kõike lubavad, aga midagi ei täida.“

Mäletate Müncheni päevi Euroopa poliitikas? Inglise peaminister Chamberlain oli lubanud Sudeedi-sakslased Tšehhoslovakkialt Saksamaale. Arvati siiski, et ega ta oma lubamist ei täida. Aga kui a. 1938 Sudeedi-sakslased läksid Saksamaa alla, siis oli terve maailm kohkunud. Mõtle ometi! Täitis lubaduse! Küll on ajast mahajäänud riigimees, lubab ja täidab! Kõik meie epigrammeistrid, August Allega eesotsas, sihtisid oma nooled Chamberlain'i pihta, aeg oleks erru minna!

Ka teine lepinguosaline lubas Tšehhoslovakkia puutumatus austada, aga kui ta hiljem oma vägedega Prahasse sisse marssis, siis võisite raadios kuulda, millise rõõmujuubelduse see vallandas terves Saksas, ka mujal „rahva“ seas. Vaat' kus mees: lubas, aga ei täitnud! Chamberlain kukkus sisse!!! Rahva poolehoid kuulub ikka nendele, kes lubavad, aga ei täida.

Suuri rahvamasse on aastasadu valitsetud palja taevariigi lubadustega. Tänapäeval marsivad suured rahvad juhtide jälgedes, kes lubavad maapealse paradüüsi peatset saabumist. Aga juhid ei tea isegi, kuidas oma lubadust täita. Oleks vahest isegi kardetav, otsekohe kaotaks poolehoidu!

Seepärast, „Tänapäeva“ mehed ja naised, tahate võita lugejaid, andke lubadusi, aga ärge jumala pärast neid täitke. Kui teie räägite demokraatiast ja nõuate selle otsekohest elluviimist, see kedagi ei huvita. Sest lugejale meeldib säärane demokraatia, mida lubatakse, aga keegi ei saagi ellu viia!

Meie Asutava Kogu mehed ja naised lubasid rahvale maad ja jagasidki mõisad rahvale, lubasid riigivõimu rahvale ja tegidki seda; rahvahääletus pidi otsustama kõiki asju. Kas nad võitsid seega rahva poolehoiu? Kui rahvas oli maa saanud, siis esimesel rahvahääletusel 1923. a. rahvas hääletas Asutava Kogu mehed ja parteid maha.

Teine asi oleks olnud, kui nad oma lubadusi poleks täitnud, vaid mõisad jaganud Asutava Kogu liikmeile ja nende sugulastele; ei oleks riigivõimu andnud rahva kätte.

Siis oleksid meil omad rikkad lordid olnud, keda rahvas oleks ka austanud ja kellele oleks olnud vara ja huve, mida kaitsta.

Nüüd sai rahvas Asutavalt Kogult maa ja riigivõimu ning esimesel võimalusel loovutas ta 1933. a. rahvahääletusel kõik nende meelevalda alla, kes kõike lubasid, aga ei mõtelnud ega suutnudki täita. Aga kuhu jäid Asutava Kogu parteid ja liikmed, kes oma lubamiste täitmistega uhkeldasid. Vilista ja otsi!

Seepärast ärge nõudke ka minult lubaduse täitmist rääkida teile sellest, mida meie mehed loevad. Lubaduse täitmine kedagi lugejaist ei huvita“ — nii lõpetas meie heatahtlik sõber. Temal olevat tarvis enne uurimust toime panna, kas meil üldse mehi enam on! —

Nägemiseni!

Pidagem meeles...

TÄNAPÄEVAL TANNENBERGI MINNA tähendab ajalugu mõista...“

Nii lausus Saksa sõjavägede praegune ülemjuhataja kindral Brauchitsch 20. juulil s. a. Tannenbergis Hindenburgi ja Maailmasõjas langenud sakslaste mälestusmonumendi ees. Kõnet kuulama olid käsutatud kõik Saksa sõjakoolide aspirandid. Tannenbergi lahinguväljade vaimus hoiatati kangekaelseid poolakaid: hoiatati veel kord sõjaga neid, kes oma ajalooliste mälestuste ja arvatavate eluruumi õiguste jaluleseadmisele pretendeerivat igivanal Saksa pinnal.

„Heil Sieg!“ Saksa ordu vägitegude alla kadunud vana-dest preislastest on ainult nimi järele jäänud. Aga ordulosside restaureerimine on praegusel Ida-Preisimaal samuti ajakohaseks nähtuseks nagu uute löögijõuliste apellide korraldamine. Silma puutus samadel juulipäevadel ühe meie noorsootegelase kirjeldus oma õpetlikust rännakust Saksa rahvusotsialistliku noorsoo ringis („Rahvaleht“ nr. 167 j. j.). Ta on näinud moodsamaid preisi moodi poisikesi, kelle valvesammu viskamine on karindatud kuni 90-kraadiliseks. Talle on näha antud militariseeritud noortejuhtide kodusid ja Hitleri-koole. Rahvusotsialistliku Reichi külalisena on tal võimalus avanenud mitmekülgset tutvuda Hitler-Jugendi kasvatuskorraldustega.

Nojah, kes siis nende teadmiste täiendamisel väljas oli? Meie keskkooliõppurite ja gümnaasiumikasvandikkude suundamisele pühendatud ajakirja „Tuleviku Rajad“ toimetaja. Põhjust pisut lähemalt jälgida ta käike, mõttekäike, käitumisjoont.

Erilise saksasõbraliku tendentsiga on töötanud juba Soome erilisel isamaaline liikumine. Pole rahvaliidumisenä vedu võtnud! Seda sobib siin võrdkohaks võtta. Lähemasse läbikäimise piüüdes rahvusotsialistlikkude vaadete ja menetlustega on IKL viimastel Eduskunna valimistel teatavasti kõvasti lüüa saanud. Aga vennasrahva demokraatlikkude valitsuerakondadega opositsioonis olevais parempoolseis ringkondades on hästi läbi lõõnud Soome ja Hitleri Saksamaa vahel kehtiv „koolinoorsoo vahetamise leping.“ IKL-i populaarsuse kahanemisest hoolimata on Soome ikkagi suvitama ja rändama saabunud rohkel arvul HJ-poisse ja -tüdrukuid. Samuti on Saksamaal matka- ja tänavu suvel võinud peaaegu igas raudteejaamas kohata noori kooliealisi soomlasi. Teel Tannenbergi on meie „Tuleviku Radade“ toimetaja — ja ta kaaslased Eestist? — kokku juhtunud ühe säärase noorte hõimlaste jõuguga. Ühise hõimsalgana on siis ülevas meeolus matkatud Tannenbergi.

„Tannenbergi mägede vahel laulsime koos soomlastega: „Mingem üles mägedele...“ Kodune, kosutav, tore vennastustundmus nagu teisel kodumaal kunagi! Aga tänapäeval Tannenbergi minna tähendab ju ka ajalugu mõista. „Kohal on üle kolmesaja soomlase, eesotsas Königsbergi endise soome keele lektori Valtoneniga, et asetada pärja Hindenburgi hauale.“ Lipumastidesse heisatakse Saksa ja Soome lipud, järgnevad hümnid ja kõned, rivistunud Hitleri-noored ja vabatahtlikud kaasvõitlejad Soomest seisavad sirutatud käsi. Pärjapanek Hindenburgi

hauale kujunebki ilmselt Natsinterni tseremooniaks ning selles noorhitlerlastega vaimusugulaste soomlaste seltskonnas seisab ka meie noortejuht „valvel“.

Võime uskuda, et ta seejuures ei teinud mingit kodumaal keelatud žesti, ei teinud avaliku taasvapsistumise viga. Aga vaadake, kuidas tahes või tahtmata võib auvahiks sattuda Hindenburgi, v. der Goltzi, landesvääri, uue diktatuuririigi ideaalide ees!

Nagu praegusi Saksa-Eesti suhteid soendav „mitte-ründamise leping“ on vastastikune, nii ka teise kodumaa tundmus. Eesti noorsootegelasele on jäänud suurtes välisprobleemides rabelevast Reich'ist mulje, et seal meie väikest kodumaad „isegi natuke liiga hästi tuntakse.“ Mitte küllalt mittekallaletungi viisakusest: jagatakse meie muresid rahva juurdekasvuprotsendi suhtes, arvutatakse meie elanikkude tihedust ruutkilomeetri kohta, tihendatakse mitteametlikke külaskäike, Mis puutub eriti HJ-juhtidesse, siis olevat neist peaaegu 75% juba Eestis viibinud või siit vähemalt läbi sõitnud. Hitleri-koolide seintel ripuvad Balti riikide geograafilis-ajaloolised kaardid, varustatud saksapärase nime ja selgitavate märkmetega meie linnade tekkimisest, orduaja kestvusest jne. Hitleri-koolidest läbi käies on meie õpperändur alati kohanud Baltimaade kohta käivaid raamatuid. Tal pole aga mahti olnud nende raamatute „sisuliste peensustega tutvumiseks“. Pealiskaudselgi pilguheitmisel on ta siiski märganud, et „mõningad värskemad ajaloolised andmed kuidagi ei tahtnud ühtida tõsiasjadega“. Selles süüdi „meie võidutuled?“

Tahaks teada, kes on süüdi meie noorsoojuhtimise suundamises tulevaste SA-meeste leeri, meie võidutulede-vastaste õpetuste ja vaadete radadele. Pealiskaudse hr. Rob. Rebase vabanduseks võib ütelda, et ta end mitte täitsa III Reich'i sõgesikuks pole lasknud sokutada. Kuid elavast huvist spordivõistluste ja väliste propagandavõtete kohta ei piisa ajaloo ega oleviku mõistmiseks. On vaadatud näiteks Marienwerderit, kus vana orduloss ümber ehitatud moodsaks juhtidekooliks. Muud midagi kui huvitav vaade Wislale ja Poola territooriumile. Ühenduses Danzigi vabalinna küllastamisega puudutab meie matkaja mõningate põgusate tähelepanekutega ka poliitilisi ja majanduslikke Wisla-probleeme. Saksa propaganda õhkkonnas kulgeja näeb küll ühe aiamaa anekdootlikku jagamist riigipiiriga, mingit Poola tükeldamisprobleemi, mingit ajaloolist arusaamist Saksa-Poola konfliktist või suursaksluse ekspansiooni kinnipidamise tähtsusest ei avane ta kirjeldustes.

Erapooletuse edu nii valveseisaku võtmises kui silmade pilgutamises Suur-Saksa poliitiliste ja ideoloogiliste sihtide ees! Tõesti lähöksime vastu eesti välispoliitilise mõtlemise progressiivsele rumaldumisele, kui teadvusest kaotaksime ettenihutatud kaitsepositsioonide tajumise. Ärgem unustagem, mis Tannenberg veel mõne aasta eest tähendas ajalooteadliku ja poliitiliselt otsustusvõimelise eestlase mõtteradadel. „Pidagem meeles“, kirjutas prof. J. Uluots 1930, „et praegune Ida-Preisimaa langes sakslaste võimu alla hiljem kui eesti maa-ala; kuid kas on jäänud järele va-

nust preislustest veel ainustki? Ei ühtegi, vaid kõikjal on sakslased. Sama oleks sündinud eestlastega ka Eestis.“ Kes takistas siis Saksa ordu ja keisririigi täieliku rahvusliku eeskava teostamist Läänemere kallasmail? Minneviiku sündmused kõnelevad vastuseks: „Poolakad olid ainukesed, kes jõudsid panna seisma oma maa-alal sakslaste tungi itta.“ Poolakad liidus leedulaste ja venelastega purustasid Tannenbergi lahingus 15. juulil 1410 orduväed. Ordu oli järgnevas rahulepingus sunnitud Poolale tagasi andma selle maa-ala, mida praegu tuntakse nn. Poola koridori nimetuse all. Ordu kaotas seega tõkestamatu mandriühenduse Preisi- ja Liivimaa vahel: Läänemere tagamail rajatud ordu- ja hansariik oli saksa elemendi massilisest asustamis-ekspansioonist lahutatud ülemereleiseks Saksa asumaaks. „Poola verega Tannenbergi lahingus, ja ühes kõigi nende liitlaste verega, kes võitle-

sid poolakatega koos, pandi kinni tee, mille kaudu oleksid tulnud Liivi- ja Eestimaale saksa talupojad.“ Tänu poolakate võidule „Tannenbergi ja Wisla ääres, oli ära hoitud Kirde-Euroopa väiksemate rahvaste kadumine saksa vallutaja-rahvuse alla, olid eestlased päästetud rahvuslikust hävinemisest“ (J. Uluots Poola-albumis 1930).

Sooviks enam huvi Poola kaitsepositsioonide tähtsust selgitavate ajalooõppetundide kui Hitleri-koolide vastu meie „Tuleviku Radadele“. Nagu pooltuhat aastat tagasi, pole ka Eesti tänapäevasele saatuks ükskõik, kuidas lõpeb kardetava pingega laetud Saksa-Poola konflikt. Visla-rinde sõjalise kokkuvarisemise tagajärgi elaks Eesti enesemääramise vabadus vaevalt üle.

Agaga juba nüüd on tulnud piinlikud katsumispäevad ajalooliste argumentide ja ühiste olevikuohtudega põhjendatud Poola-Eesti poliitilisele sõprusele. **Wait**

Tasakaalu pärast

NÜÜD peaks Stalin Hitleri hingeõnnistuseks puudase küünla panema!“

Nii ütles üks vene kõrgeaadlik monarhist, kui Saksamaa vallutas Tšehhoslovakkia.

Sestsaadik võivat Stalin jälle rahulikult magada. Tema iga olevat nüüd jälle palju pikendatud. Euroopa ei loe teda enam kõige suuremaks kurjuseks. Temaga püütakse läbi ajada, isegi tema koostööd võita, — et aga vaos hoida kõige suuremat kurjust.

Vene monarhistid pole teatavasti ei demokraatia ega veel vähem Stalini sõbrad. Ometi on nende seas just Tšehhoslovakkia vallutamisest saadik märgata järsku ärapöördumist Saksa-sõprusest, — eriti silmatorkavalt tsaarikandidaadi suurvürst Vladimir Kirillovitši ringides.

Seal kinnitatakse, et Tšehhoslovakkia vallutamine olnud Hitleri esimene raske eksimus: sellega mobiliseeris ta enda vastu kogu välismaailma.

München oli olnud Hitleri võitude tipp. Ta oli ilma sõjata ühendanud kõik sakslased üheks riigiks. Selle oli ta saavutanud, toetudes Euroopa enda poolt tunnustatud rahvaste enesemääramise põhimõttele. Nii ebameeldiv kui lääneriikidele selle teostamine siin ka võis tunduda, — nad ei saanud oluliselt selle vastu vaielda. Nende rahvad leidsid asjad korras olevat ja ei lasknud end häirida. Nad ei saanud aru, miks nad nüüd peaksid sõdima sakslaste enesemääramise vastu, kui Maailmasõjas ise olid sõdinud kõigi rahvaste vaba enesemääramise poolt. Seletustele, et Hitleril midagi hoopis rohkemat meeles mölgub kui ainult sakslaste enesemääramine, ei antud usku. Nii hõiskasid lääne rahvahulgad Müncheni kokkuleppele kui Euroopa rahu päästmisele.

Tšehhoslovakkia vallutamine muutis olukorra ühe hoobiga. Mingist enesemääramisest ei saanud siin enam juttu olla. Vastuoksa. Viis, kuidas seda läbi viidi ja põhjendati, oli nagu loodud seks, et kinnitada kõige halvemaid ennustusi. Inglismaal ütles Churchill kohe: „Kas ma ei õelnud seda juba poole aasta eest ette?“

Sellest silmapilgust peale oli Chamberlain oma Müncheni poliitikaga löödud mees. Talle jäi üle ainult — kas kaduda

või Churchill'i poliitika omaks võtta. Hitleri vastu, — kas või koos vanakuradi vanaemaga!

*

Saksamaal kurdetakse nüüd jälle „sissepiiramise“ üle, nagu selle üle kurtis Wilhelm II enne Maailmasõda. Tol korral olnud kuningas Eduard VII, kes sissepiiramise kokku kombineerinud. Nüüd kordavat seda Chamberlain oma tagatistega.

Sissepiiramise tõsiasi iseenesest on vastuvaidlematu. Kõigile Saksamaa naabritele, kes mitte ise pole tema mõju ringi astunud, pakkus Chamberlain tagatise Saksamaa kalalätungi vastu. Ükskõik, kuhu külge Saksamaa peaks edasi ründama, igal pool leiab ta Inglismaa enda vastas.

Vaieldavad on ainult järeldused, mida sakslased sissepiiramise tõsiasiast tahtvat teha. Nad seletavad seda kõlvatuks vahelesegamiseks Saksa enda asjusse, Saksa „eluruumi“, kus inglaster midagi ütlemist ei tohiks olla.

See „eluruumi puutumatus“ mõiste on sakslaste enestelegi vaieldav. Poolakad kinnitavad, et Danzig asub Poola „eluruumis“, Poola suurima jõe Visla suudmes. Sakslased vaidlevad vastu: Mis pagana eluruum? Danzigis elavad sakslased, ja asi sellega. Ei mingit muinasjuttu eluruumist.

Kui üks sakslane „Times'ile“ vihase kirja kirjutas „Einkreisungj“ vastu, siis vastas üks inglane: Mis oleks siis „sissepiiramise“ alternatiiv, kas uute „tšehhoslovakkiate“ vallutamised?

Selle peale sakslane enam ei vastanud. Agaga saksa ajakirjanduse järele võib arvata, mis ta mõtles. Ta mõtles vististi, et mis see inglastele korda läheb, kui sakslane veel mõne uue Tšehhoslovakkia peaks vallutama, — peasi, et sakslane inglaste kallale ei lähe. Jäägu inglastele nende impeerium, aga ärgu segagu nad sakslasi Kesk- ja Ida-Euroopas. Lääneriigid on oma osa maailmast juba saanud, — ärgu siis takistagu, et sakslased oma osa sealt võtavad, kus neil käepärast.

Kuni Tšehhoslovakkia vallutamiseni oli ka Inglismaal tugev vool, mis tahtis sakslastele jätta vabad käed Kesk- ja Ida-Euroopas, kui need lääneriikidele nende puutama-

tuse garanteerivad. Sellest voolust sündiski Müncheni kokkulepe.

Aastavahetusel paluti Kuninglikus Rahvusvaheliste Asjade Instituudis prof. Arnold Toynbee'd teha ettekanne Euroopa üle pärast Münchenit. Kaks korda pidi ta oma ettekande ümber tegema, sest see tuli liiga pessimistlik Chamberlain'i kokkuleppe-poliitika suhtes. Kuna Chamberlain'i pooldajad arvasid, et Saksamaal aastat 50—70, kui mitte terve sajand ära kuluks Kesk- ja Ida-Euroopa penetreerimiseks, leidis Toynbee, et Saksa sõjaliste vallutusmeetodite juures seal tõsist vastupanu enam üldse ei saa olla. Ainsaks kaaluvamaks šansiks Saksa vastu luges ta sakslase iseloomulikkude „kunsti end ebameeldivaks teha“, mis Saksa idanaabreid tema vastu meelegeitlikule vastupanule võiks kihutada.

Paar kuud hiljem pöördusid Toynbee oponendid tema vaadetele. Ja nüüd on asi nii kaugel, et isegi Ungaris, kes kogu oma uuestiühendamist Saksamaa abist ootab, võis ilmuda Peci ülikooli õpetlase dr. I. Lajose raamat, kus hoiatatakse saksa-sõpruse eest, sest saksa poliitikamehed kinnitavad, et Saksa piir asuvat Balatoni järvel ja et „väiksel, viletsal, balkanlikul Ungaril“ ei olevat õigust nõuda sakslastelt kodaniku-lojaalsust.

*

Dr. Lajose väited on muuski huvitavad. Ta võrdleb Euroopa riikide sõjajõude ja leiab, et Poola ja Vene sõjajõudude arengu tõttu pole Saksale „välksõda“ ka idaski võimalik, seda enam et Saksa enda sõjavägi kannatab väljaõpetatud reservide ja ohvitseride puuduse all. Maailmasõja olevat sakslased kaotanud mitte „tagaselja löödud pistoda hoobist“, nagu saksa poliitikamehed kinnitavad, vaid eeskätt halva toilitustamise tõttu, nagu seda tunnistavad ka Saksa enda sõjaväelised autoriteedid. Ja praegu ei olevat Saksamaa toilitusseisukord sugugi paranenud: ta olenevat just niisama palju välismaadest kui Maailmasõja aegugi.

Siis võrdleb Lajos Saksamaa sõjapotentsiaale lääneriikidega ja jõuab otsusele, et viimastel on ülekaal. Saksamaa majandus tõotavat juba praegu oma viimase pingega; seda pinget sõja korral veelgi enam tõsta polevat võimalik.

Inglis- ja Prantsusmaa olevat aga alles tänavu hakanud tööle ja nendel olevat veel määratud jõureservid tarvitada. Ilma mingi raskuseta võivat nad oma terasetoodangut tänavu 25% tõsta, mis iseenesest juba võimaldavat 50% tõusu sõjamaterjali toodangus.

Raskusi olevat Saksamaal ka toorainete puudusega. Sünteetilise bensiiniga suutnud Saksamaa 1937. a. katta kõigest 35,9% oma tarvidusest. 34-st toorainest, mida sõjapidamiseks vaja, olevat sakslastel omast käest küllaldaselt ainult 4, kuna 23 ei olevat Saksamaal üldse olemas. Saksamaa rahandus olevat juba praegu ülepingutatud ja saksa rahvahulkade meeoleolu nii ärevil, et vajavat erakordseid politseiilisi ettevaatusabinõusid.

Dr. Lajose järeldus on, et Ungari peaks minema omenda teed, end mitte liiga sidudes Saksamaaga. Lajose raamat levis Ungaris haruldase eduga. Lõpuks, nagu räägitakse, pandi ta Saksa nõudmisel keelu alla.

*

August on nähtavasti puhkekuu, kuid sügiseks, kui viljad koristatud, oodatakse sündmuste edasiarengut. Mis suunas?

Teatavat aimu võimalikest edasiarenguist annavad ehk sisevõitlused Inglismaal. Enne parlamendi laialiminekut käis seal tugev rünnak selleks, et saksavastase poliitika temperamentsemad esindajad, Maailmasõjaaegne varustusminister Vinston Churchill tuua valitsusse. See oleks siis tähendanud, et Hitlerilt nõutakse täielikku kapitulatsiooni.

Kuid Chamberlain, toetatud City majandusringidest, loobus sellest. City näib veel mitte lootust kaotanud olevat, et Saksamaa, nähes, et ähvardustega edasi ei saa, endaga rääkida laseb. Inglise vastutulek Jaapanile Tientsini tülis ja miljardinaelase hiigellaenu pakkumine ühelt Briti ministrilt ühele Saksa rahvussotsialistliku partei esindajale osutavad kokkuleppe-poliitika otsimisele. Selle vastu näitavad aga mõnede järevalimiste tulemused meeolude pöörangut Chamberlain'i vastu inglise rahvahulkades. Selle tõttu on isegi akuutseks saanud küsimus, kas lähemal aastavahetusel üldvalimisi pidada või need, nagu see Prantsusmaal erakordseil aegadel sündinud, edasi lükata. Ja need on just Churchill'i mehed, kes valimisi tahavad.

See Inglise sisevõitlus näib teisest küljest seotud olevat ka Moskva läbirääkimiste venimisega. Stalin teab väga hästi, et Chamberlain, niipea kui Hitleriga peaks kokkuleppele jõutama, tema kohe nurka jätaks. Ta püüab seepärast aega võita, et ära oodata, kas pinge kasvamine Inglismaal mitte Churchill'i pukile ei too, kes siis temaga juba üks-kaks-kolm käd kokku lööks.

*

Müncheni kokkulepe puhul hõiskas Saksa ajakirjandus, et Inglismaa oma elupõlisest „jõudude tasakaalu“ poliitikast olevat loobunud.

Nagu nüüd näha, pole Inglismaa seda mitte. Ainult Chamberlain oli seda tasakaalu teisiti ette kujutanud kui Churchill. Ja vahed võivad arusaamistes ka edaspidi juhtuda.

Tšehhoslovakkia vallutamise sügavaim mõju seis selles, et ta Chamberlain'ilegi sakslaste mentatiteedi iseäraldused silme ette tõi. Hitlerist hakati kartma uut Napoleoni, kes ei lepi mõne üksiku kohaliku vallutusega, vaid iga vallutust ainult hüppelauaks loeb uuele ja Ida-Euroopa allahetmist — hüppelauaks maailma supremaatialle. Otsustav oli sealjuures Hitleri ülehüppamine sakslaste enesemääramise põhimõttest — „eluruumi“ põhimõttele. See viimane on nii veniv, et tarbe korral ka kogu maakera võib mahutada.

Kohalike vallutuste suhtes võib Inglismaa olla erapooletu, nagu ta erapooletu oli Hispaania kodusõjas. Kui aga küsimus on supremaatiast, siis on lugu sootuks teine. Napoleoni supremaatia vastu sõdis Inglismaa 25 aastat. Siis on vastuseks — „sissepiiramine“ — Einkreisung. Nagu „Times“ ütles: „Buldog ei haugu, kui ta aga kord hammustab, siis ei lase ta enam lahti.“

Münchenis eksisid nii Hitler kui ka Chamberlain üksteise hindamisel. Palju oleneb nüüd sellest, kas nad veel teine kord eksivad.

Ed. Laaman

Varssavi 18. aprillil 1861. a. Kasakad okupeerivad Poola vabadusvõitluse ajal Poola pealinna Kossaki maal

Poola

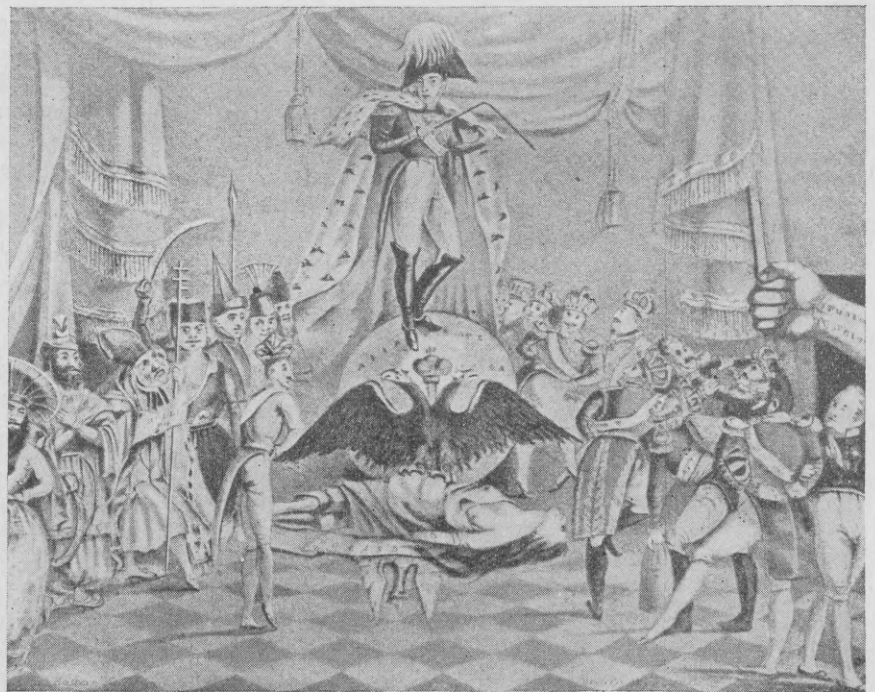
Kui Maailmasõja ajal Saksa väed a. 1915 Poola Vene osa olid oma alla võtnud, siis kuulutati välja 1916. a. Austria ja Saksa keiserlikkude valitsuste poolt Poola kuningriik, ja poolakate poolehoidu võitmiseks hakkasid saksa ajalooraamatud propaganda otstarbel tooma pilte ja karikatuure sellest, kui julmalt ja hoolimatult Vene keisrivalitsus on kohelnud poolakaid. Kuidas sakslased ise poolakaid olid kohelnud aastasadade jooksul, sellest midugi targu vaikiti.

Toome siin kaks pilti saksa tuntud Heilmoltzi ajaloost. Üks neist, inglise karikatuur, kujutab Poola saatust Nikolai I ajal, teine kasakate sissemarssimist Poola pealinna Varssavi 1863. a. peale Poola vabadusvõitluse mahasurumist.

1915. aastast ei ole möödunud 25 aastatki, aga kuidas on muutunud Poola ja Saksa vahekord! Inglise karikatuuris võiks nüüd Nikolai I asemel figureerida keegi teine, kes juba ühe väikeriigi oma protektoraadi alla surunud ja jagamise läbi viinud.

Vene keiser Nikolai I sai kuulsaks sellega, et tema vene talupoegadest koosnevad väed käisid Kesk-Euroopas rahvaste vabadusvõitlusi maha surumas. Näiteks Ungaris, Poolas jne. Need Nikolai loorberid ei anna rahu mõnelegi tänapäeva suurrahva juhile. Seepärast soovitame oma lugejale lähelepanelikult uurida Inglise karikatuuri ja ka kasakate sissemarssimist Varssavi, ainult tänapäeva vaatevinklist, asetades ajalooliste isikute asemele tänapäeva sangarid ja Varssavi asemele teisi väikerahvaste pealinnu...
A.

Tänapäeva Paganini — omaaegne inglise karikatuur Poola vabadusvõitluse allasurumise pihta Vene keisri Nikolai I poolt a. 1833

Piitsaga vägistatud Poola peal seisev ja viiulit mängiv Nikolai I on ümbritsetud vasakul ida- ja paremal lääneriikide tantsivate võimudega. Nende vahele ilmub ähvardavalt avaliku arvamuse rusikas käsi

Siiruviiiruline

VIVERE EST MILITARE — see vana roomlaste lause on väga sobiv tänapäeva kohta. Kõikjal militariseeritakse ühiskonda, igal pool tekivad rinded just nagu Maailmasõja ajal. Siis olid lahingulised rinded, nüüd tekivad nad poliitikas jne.

Lööd suvepuhkusel lahti juhuslikult pihku sattunud „Üliõpilaslehe“ ja hakkad sorima, et selgusele jõuda, kuhu rindesse kuulub „Eesti Üliõpilaskonna häälekandja“, nagu ta ise ennast nimetab.

„Looduse“ Ambur ja Valge rinne

Loed kirjastus „Looduse“ propagandašefi Amburi mõlgutusi „Valge rinde“ puhul ja peatud imestusega ütlusel: „... Võõrastavana tundub autori ülistav ja ilmselt poolehoidev suhtumine Vene valgekindralite tegevusse lõuna- ja idarindel ning punaste täielik hukkamõistmine. Ometi teame meie, et Vene valgekindralite tegevus eestlaste seisukohalt oli kardetavam ja negatiivsem kui punaste oma. Punastega meie sõdurid löid ausaid lahinguid kui avalike vaenlastega, kuna valgete salasõbralikkuse pärast tuli käia nende selja taga*) alati laskevalmis relvaga, sest parajal ajal oleks nende täägid pöördunud Eesti iseseisvuse vastu. ... Alatust ja omakasulisest tegutsemisest võib palju rohkem juttu olla vene valgete kui punaste poolel... kuna punased samal ajal võitlesid a s t a k ü m n e i d v a n a i d e e e e s t, m i d a n a d t a h t s i d e l l u r a k e n d a d a . . . A u t o r (E d . G r o s s c h m i d t - S u u r s e p p) h a l v u s t a b p u n a s e i d , k e l l e v ä e o s i j u h a t a s i d l i h t s õ d u r i d , a l l o h v i t s e r i d , m a d r u s e d j a t ö ö l i s e d . . . “ j n e .

*

Kõik see on kirja pandud „Üliõpilaslehe“ Võidupüha numbris, Vabariigi 20. aastapäeva tähistamiseks, jaanikuul. 1938. a. Loe ja imesta! Meie Vabadussõda käinud „valgete selja taga“ lõuna- ja idarindel, ning punastega löid meie sõdurid ausaid lahinguid, muidugi valgete selja taga, kuna punased samal ajal võitlesid aastakümneid vana idee eest, mida nad tahtsid ellu rakendada! Selle idee alla kuulub muidugi ka Eesti iseseisvus. Ja punaste väeosi juhatanud lihtsõdurid, allohvitserid, madrused ja töölised. Valgeid vägesid juhatanud kindralid. „Alatusest ja omakasulisest tegutsemisest võib palju rohkem juttu olla vene valgete kui punaste poolel.“ Valgeid rindeid toetasid tol ajal ka liitlased. Meie vägesid juhtisid ka kindralid, kes oma hariduse saanud Venes ja Vene sõjaväes. Aga „Looduse“ Ambur ütleb: „Ometi teame meie, et Vene valgete kindralite tegevus eestlaste seisukohalt oli kardetavam ja negatiivsem kui punaste oma.“

Olen lugenud mõndagi septsust Eesti Vabadussõjast ja kuna minul õnn või õnnetus oli Vabadussõjas koolipoistega ühes sõjateed marssida, siis naeran ma vahel suure häälega, lugedes, mida kõik Vabadussõja ajalooks kokku ei luuletata. Aga kõik selle trumpab üle „Üliõpilasleht“ oma Amburiga. Ma saan ju aru, Ambur on kirjastus „Looduse“ propagandašeff ja propaganda on täna-

*) Meie sõrendused, ka eespool,

päeval süstemaatiline lõeludega tiritammi mängimine. „Looduse“ huvides võib-olla on ka säärast propagandat levitada. Aga miks levitab ta seda „Üliõpilaslehe“ kaudu? Praegune üliõpilane taoti looduse sepikojas valmis ja paisati umbes 1918. a. turule; aga kas ta peab teadma Vabadussõjast ainult seda, mida „Looduse“ Ambur temale ette poetab?

Minu sõber Bernhard Linde muidugi küsiks, kas neid artikleid enne trükki andmist keegi ka loeb. Muidugi ei. Sest see ajakiri antakse välja ülikooli toetusel ja pole sugugi tarvis, et keegi neid loeks enne artikli lehte mahutamist ega ka pärast. Väike lohutus!

*

Koolipoistel, kes Vabadussõja ajal ainsa väeosana rinnet pidasid punaste vastu ja lahingutes Manalasse varisesid, tuleks nüüd seal Manalas Lenini juurde minna patukahetsusega ja ütelda: „Armas Iljitš, meie tegime suure rumaluse, et sinu vastu võitluse alustasime. Meie teada olid sina mõisniku poeg, ka sinu kindralid, Tuhhatševski ja teised, olid mõisnikud. Nüüd meie alles loeme, et sina ja sinu kindralid olnud sõdurid, allohvitserid, madrused ja töölised. Meid viisid eksiteele meie parteid, kes istusid meie Maapäeval ja hiljem Asutavas Kogus: sina võitlesid meie iseseisvuse eest, löid valge rinde ja tema kindralid, mis nii kardetav oli meie iseseisvusele. Ainuke lohutus jääb meile, et nüüd on need kurikavalad parteid, kelle käest sa meie Vabadussõjas peksa said, ise mätta alla löödud!“

*

Kõike seda vassingut Amburi poolt ja ülistust-kummarust punastele aitab lahendada vahest lõppmärkus: „Autor (Ed. Grosschmidt-Suursepp) on küll palju lugenud, kuid pole suutnud seda kõike seedida, vaid lugedes tehtud märkmed kohe palavalt raamatuna turule saatnud.“

„Looduse“ propagandašeff leiab, et „Noor-Eesti“ raamat kusagile ei kõlba. Läbiseeditud on raamatud, mis tulevad „Looduse“ rüpest. Maarahvas ütleb küll, et mis juba seedimisorganitest läbi on käinud, seda ei maksa enam rahvale pakkuda. Aga maitseasi, kuidas keegi oma lugejaid hindab.

Kuid ons selleks vaja punaseid ülistada? Või on käidud põhimõtte järele: tuleb ikka sinnapoole hoida, kuhu võim kaldub? Venes võitis punane — elagu punased!

Läti ja „ainult meie“

Samas Võidupüha artiklis „Looduse“ Ambur annab järjekordse sauna ka meie naaber-väikerahvale lätlastele, meie liitlastele: „Väärotsuse on autor (Ed. Grosschmidt-Suursepp) teinud ka meie soomusrongide tegevuse kohta Riia all Bermond-Avalovi pealetungi likvideerimisel, mille kohta ta langetab oma autoriteetse otsuse ainult viie reaga, märkides, et meie soomusrongid aitavad suurel määral kaasa, et Riia ei langeks juba kolmat korda sakslaste saagiks“ ja lisab juurde: „Ometi teame meie, et ainult Eesti soomusrongid hoidsid lätlaste poolt juba mahajäetud ja ära anda otsustatud Riia langemise hertmondlaste kätte.“

Muidugi, muidugi, lätlastele peab nina alla hõõruma, et „ainult meie soomusrongid“ löid Läti iseseisvuse, kuna lätlane ise oli saamatu. Mind on ikka huvitanud, kust propagandakeskusest aeg-ajalt levitatakse säärast Läti riigi tekkimise käsitust, et „ainult meie“ jne.

Goethe on vist kusagil öelnud, et kõik antakse andeks, aga mitte heategu. Arusaadav, igale inimesele on solvav ja alandav kuulda, et kõik on ta saavutanud teiste armust. Rahvastega pole see teisiti. Peab olema tõesti natuke „mõistuselst tume nagu pudelikork“ (nagu ütleb E. Grosschmidt-Suursepp oma raamatus), kes väidab, et ainult meie abi Vabadussõja ajal oleks olnud määrava tähtsusega Läti iseseisvuse saavutamisel. Nagu teada, astusid inglased Maaailmasõtta just väikerahva ja -riigi — Belgia õiguste kaitseks, ning terve Maaailmasõda peeti väikerahvaste õiguste kaitse tähe all! Selle suure heitluse tagajärjel said paljud väikerahvad iseseisvuse, ja väide „ainult meie soomusrongid tõid lätlastele vabaduse“ kõlab lätlaste sihilikult alavääristamisena.

Millest avalikult ei räägita, on tõik, et meil on keelatud ühest naabersuurriigist ja tema juhust mõnitavalt ning halvustavalt rääkida ja kirjutada. Aga miks võib meie liitlasest ja naabrist lätlasest nii halvaks panevalt rääkida? Väikerahvad peaksid kokku hoidma, iseäranis praegusel ajal, kus inglased jälle deklareerivad, et nemad ei või sõlmida ühtegi pakti ega liitu, mis riivaks väikeriikide iseseisvust. Aga meil tõstab koguni lätlaste ja inglaste vastane propaganda pead!!

Ja „ainult meie soomusrongid“ rikub meie vahekorda lätlastega, aga kelle rõõmuks?!

Kullakarvaline

Sama valget rinnet ründav ja lätlasi alavääristav „Üliõpilasteleht“ kirjutab veel üliõpilaskonna osast iseseisva Eesti saamisloos (lk. 146): Kõigepealt loodud üliõpilaskonnade vaheline asemikkude kogu, kuhu kuulusid esindajad EÜS-ist, korp. Fr. Esticast, EÜS Ühendusest, korp. Sakalast, korp. Ugalast, Tartu E. Naisüliõpil. Seltist

ja korp. Livienisest. Esimene samm asemikkude kogul oli solidaarsuse avaldamine Eesti Maapäevale, kui viimane 1917. a. sügisel enamlaste poolt vägivaldselt laiali aeti jne. Samuti võeti elavalt osa sügisel korraldatud manifestatsioonist Tartus suveräänvõimu väljakuulutamiseks jne.

Sakslaste okupatsiooni ajal otsustati boikoteerida Saksa ülikooli Tartus (lk. 150):

1) avatud Tartu Saksa ülikoolist eemale jääda ja

2) oma seisukohad oma seaduslike esindajate kaudu avalikkusele ette tuua.

Alla kirjutasid deklaratsioonile Tartu üliõpilaste organisatsioonide asemikkude kogu, EÜS, EÜS Ühendus, korp. Sakala, korp. Ugala, ENÜS ja korp. Frat. Livienis. Ja ajakiri lisab juurde: „See Tartu Saksa ülikooli boikoteerimine kujunes üliõpilaskonnana jõuliseks demonstratsiooniks, mis äratas laialdast tähelepanu avalikkuses.“

Kõik oleks ju korras, aga kes tähelepanelikult jälgib asemikkude kogusse kuuluvate üliõpilaste orgide nimesfikku, see leiab, et Saksa ülikooli boikoteerivate organisatsioonide hulgas puudub korp. Fr. Estica, meie vanem korp. Oleks iseäranis tänapäeval nooremal generatsioonil huvitav kuulda, mis olid põhjused, mis sundisid meie vanemat korpi teisiti talitama.

Sellest oleks võinud kirjutada paari reagi — aga vastuoksa, lastakse koguni nii välja paista, nagu oleks terve üliõpilaskond boikoteerinud Tartu saksa ülikooli!

Mikspärast? Kas häbenetakse tunnustamast, et ka toleagues üliõpilaskonnas olid omad parteid ja seisukohade erinevused. Oleks võinud Võidupüha numbris vähem materdada valget rinnet ja lätlasi ning mõni sõna pühendada saksa orientatsioonile meie haritlaskonnas. See aitaks vahest ka tänapäeva sündmusi mõneski suhtes valgustada.

Lõpetades „Üliõpilasteleht“ Vabariigi 20. aastapäeva Võidupüha numbrist sirvimise, meenub maarahva vanasõna: „Pealt kullakarvaline, seest siiruviiruline. Mõista, mõista mis see on?“

Vint

Matused Haljalas

HALJALA vana kirik sai hiljuti suure tähelepanu osaliseks — Saksamaal surnud endine Eestimaa rüütelkonna esimees vabahärra Eduard von Dellingshausen maeti. Suur saksa seltskond oli sõitnud kohale, pärgadel ega altari ees peetavil järelehüüetel ei tahtnud lõppu tulla. Muide: mõned natside värvides linnid koristati omaste poolt haualt kohe matusetalituse lõpu järele.

Ka eesti element ei olnud unustatud. Matuse laululehed olid kahes keeles, samuti pastori matusekõne. Kuid matusepäeva eelõhtul hoiatasid siia ja sinna postidele pandud „tõsiste eestlaste“ allkirjaga käsikirjalised lehed okupatsioonitegelase matustele minemast.

Poliitilised ja ühiskondlikud lahkuminekid lubavad vaevalt kõigisse inimestesse ühtviisi suhtuda. Pastor Nurm, kel oli kadunuga lähedaid kokkupuuteid kui kiriku eestseisjaga, kuid ka kui Landesversammlung'i ja Landesverrat'i

juhtiva isikuga, kõneles vabahärra Dellingshausenist kui mehest, kes oli nõuks ja toeks igapäevale, „kes oma eluga meile hiilgavaks eeskujuks on olnud töös ja tegemises“. Viimane — pärjata — kõneleja matusetalituse lõpu järele haua ääres, kel ka oli olnud kokkupuuteid kadunuga, tituleeris teda karistussalkade esimeheks, tuletas eesti rahvale meelde 1905. ja 1918. aastat ning imestas, et Eesti muld surnu vastu võttis.

Saksakeelsed kõnelejad ei rõhutanud kadunu teeneid mitte ainult oma seisuse, vaid kogu Deutschland'i kui ka kogu „kodumaa“ ees, talupojad kaasa arvatud.

Käsmu mehed olid saatnud omalt poolt pärja, ja matusteliste sõidukite seas oli neli taluvankrit.

Kohalikud tegelased kavatsesid samal päeval, keskheinaaega, korraldada rahvuspäeva muusika ja kõnedega, kahjuks jäi aga see teostamata.

S.

A. Alle

KAPRAL, LORD JA ABJAKAS

Ei olnudki ammu, kui kapral ja lord
lõid Münchenis käed kokku,
et olgu Euroopas rahu ja kord!
Ajalehed lõid üllalt lokku.

Oli kavalam kapral, naiivsem lord, —
leppe lunastas nahaga Praha. . .
Pariis maksis messi ajaloo kord,
sõna salati Praha eest maha!

Mis mõtleks küll abjakas tollest loost:
„Tal pole ju raha, om alambast soost,
kas säände miis peab sõna?“. . .

Tänapäevalisi tähtpäevi

Revolutsioon

MÕÖDUS 150 a. Prantsuse Revolutsioonist. Meie teame, et 1816. ja 1819. a. reformid Läänemere-mailgi ei ole muud kui selle murrangulise mõtteliikumise kauge järellainetus. Prantsuse humanistlik ja inimõigusi taotlev demokraatlik mõttemaailm on täieline vastand Saksa omale. Saksa rahvusliku kultuuri väljapaistvamadki suurkujud ei möödu tavaliselt Prantsuse Revolutsioonist teisiti, kui ainult piinlikkuse ja häbitundega või siis ketserliku mahavaikimisega. Prantsuse Revolutsioon andis ränga hooberi Euroopa senisele, feodaalageadest pärit härraskultuurile ja mentaliteedile, mis meenutas keskaega. Ajalooliselt vaatekohalt võime kinnitada, et niisama hästi kui 1816. ja 1819. a. reformid Läänemere-mail, nii on ka „viiead aastad“ ja 1917. a. Vene revolutsioon — ainult Prantsuse Revolutsiooni järelkajastus. Vene revolutsioonile a. 1917 järgnes a. 1918 Saksa revolutsioon, mis hävitas Wilhelm II trooni ja osutus saatustlikuks Saksa sõjalisel okupatsioonile Läänemere-mail. Nii võis aset leida meie Vabadussõda. Kodanikuõigustele a. 1816 ja a. 1819 järgnes rahvuslik omariiklus Läänemere-maade rahvastele a. 1918 ja 1919.

25 aastat

Kui Prantsuse Revolutsioon lõppes Waterloooga, siis lõppes omakorda Maailemasõda Vene revolutsiooniga a. 1917. Maailemasõja lahtipuhkemisest möödus neil päevil 25 aastat. Atentaat Sarajevo, üksik revolvrüüpaug, tõi Euroopa kaasa Maailemasõja, kus esmakordselt tarvitati surmavaid mürkgaase. Uudisrelvana Prantsuse rindel tarvitu-sele võetud tank oli saatustliku tähendusega Maailemasõja lõpule. See oli mõjuv relv, mis tegi lõpu aastaid kestnud metsikule verevalamisele Euroopa „tsiviliseeritud“ mandril. Maailemasõja lõpp tähistas uute rahvusriikide tekki-mist Vene laguneva tsaaririigi rajamaadel.

25 aastat on küllaldane vaheaeg, et märkida sugupõlve vahetust. Tänapäeva Euroopa on aga taas välja jõudnud 1914. a. mentaliteedini. Nii kordub ajalugu. Aga Maailemasõja lõpul tekkinud rahvusriikide tänapäeva ülesandeks olgu kättevõidetud positsioonide vankumatu kinnihoidmine.

Õigluseta aeg

9. juulil s. a. möödus 50 aastat kohtureformist Läänemere-mail. Suure Põhja sõja järele allutati Läänemere-maad Venele. Rüütelkond sai tagasi Rootsi valitsuse poolt redutseeritud mõisad. Uusikaupunki rahulepingu järele hoidis rüütelkond alles kõik senised erioigused kiriku,

kooli, kohaliku omavalitsuse, politsei ja ka — kohtupida-mise alal. Tol õigluseta ajal olid kohtukoda ja mõisa-kontor sageli sünonüümid. Kohus oli sageli pärandatav. Kohtunikult ei nõutud vajalist ettevalmistust ega hari-dust — ta pidi ainult olema aadel. Nii oli kuuekümmen-dates aastates Jaan Adamsonil õigus ütelda („Eestlased“ — EKLA):

„Saks õigust küll täieste saksale mõistab,
Ka eestlasele siis, kui issekis neil riid;
Kui eestlane saksaga kohtusse lähheb,
Küll õigus siis varssi ukse tahha jääb“.

Möödunud sajandi kuuekümnendaial aastail tõstetakse vendade Petersonide poolt nõue, et kohtud Läänemere-mail tuleks reformeerida. Vennad Petersonid saadetakse maalt välja. Kaheksakümnendaial aastail nõuab C. R. Jakobson järjekorraliselt kohtureformeerimist Läänemere-mail. Nüüd saadetakse poliitilistel põhjustel maalt välja C. R. Jakobsoni mõtteosalised Andres Dido ja Jaan Pintmann (v. „Tänapäev“ nr. 10 — 1937. a.). Kohtureformi- ja uuenduskavad maetakse kalevi alla. Ainult kaheksakümnendate aastate lõpul viiakse Vene tolleaegse kohtuministri Manasseini poolt 1889. a. 9. juuli seadusega läbi Läänemere-maade kohtureform.

Kohtureformiga a. 1889 lõpetati senine uuenduseelne kohtureform, mis oli feodaalkorra pärandus. Ajalooline kohtureform, nagu see oli Venemaal läbi viidud juba a. 1864, oli oluliselt mõjustatud prantsuse õigusfilosoofilis-test põhialustest. See oli ennekõike võrdne kohus, sei-suse ja soo peale vaatamata. — Ja kuigi meie omariikluse päevil pandi kohtunikule selga keskaegadest pärit talaar (miks pidi jääma põlu alla vanamulgi rahvuslik vam-mus?), toetub siiski meie tänapäevanegi kohtukorraldus peamiselt 1889. a. 9. juuli kohtureformil.

Viiskümmend aastat tagasi aset leidnud kohtureform oli rängaks obaduseks Uusikaupunki rahulepingule, võt-tes ära rüütelkonnalt kohtupidamise erioiguse. Nüüd võis alata eestlaste emantsipatsioon ja vabanemine rüütelkonna mõjuvõimu alt. Meie haritlaskonna koosseiski muutub: ilmuvad üksikud õigusteadlased. Aga kahjuks on eesti-keelne kohus veel tänapäevalgi ainult kauge unistus, kuna 20 aastat omariiklust ei ole meile suutnud anda eesti-keelseid seadusi. Nii puudub eestikeelne eraõigus. Mak-sab endiselt venekeelne tsiviilkohtupidamise seadus, mis pandi maksma a. 1889. Eestikeelsed seadused eestikeelsele kohtule — see on tänapäevaline vankumatu nõue, mis tu-leb rutuliselt ja möödapääsmatult teostada. Seda nõuavad õigusemõistmise huvid.

M. P.

J. Barbarus

ZOON POLIITIKON

... vast kannab inimsuse maski
poliitiline elajaski. . .

*Kust sa tuled, kuhu lähed?!
Ei su ees käi taevatähed,
ainult suur ja kleepuv juhus
kusagilt sind välja tõukab,
kui on maad ja rahvad tuhus,
— lahti sünnituse lõukad.*

*Nagu kord antiikses draamas,
lahendus kui maha saamas:
deus ex machina — nii ilmut
uhkes lavakulla säras;
pöörat sinule kõik pilgud
üld'ses juubelduse käras.*

*Hõiskab valitu ja põobel. . .
Vakatama mees jääb töödel:
kes seal rahvast kuumaks kütab?
kes seal pidutab ja trotsib,
tuhmund vaistu üles müttab,
enesele tuge otsib?*

*Juba vahetuvad lipud,
vastane, pea võllas ripud! . . .
Kerkib veriseid probleeme,*

*valdab hirm kõik mandrid, saared,
sigib umbroht, kurja seeme,
praksuvad murt ilmakaared.*

*Juhile ju ohvrid toome:
põleb Riigipäeva hoone,
loitvad raamatute riidad. . .
Nõnda Neeru jälgis Roomat,
langesid kui uksepiidad. . .
Käes taas pärtliöö, päev — Tooma.*

*Vabadus, muud maised varad
võetaks neilt, kes verearad
Iga rahvast miski väärrib:
mis kel omane ja kallis,
kui ta seda rüüstab, määrrib,
siis ta koht on loomatallis. . .*

A. Jürgenstein ja Vändra

VÄNDRA on maailm omaette, on seda oma looduse, oma elu, oma inimestega. See selgub kohe, kui sõita Vändra kihelkonda ükskõik kustpoolt. Metsarikkus ja maalausus on need tegurid, mis vajutavad oma pitseri loodusele. Elanikud on iseteadlikud ja uhkedki, kuid ei taha ütelda, et külmad. Nad on küllaltki külalishahked, olgugi et see lahkus on segatud teatava üleolekutundega. Üldiselt elatakse jõukalt ja elu on moodsastiilne. Raadio on kõikjal levinud ja seetõttu pole ajalehel vändralase silmis enam seda tähtsust mis varem.

Vändralane tahab olla originaalne. Kui Suure-Jaanist sõita Vändra alevisse, siis tuleb kohe esimene mõte, et miks Suure-Jaani on linn, aga Vändra ei ole, kuna Vändra näib olevat ometi rohkem linna nägu kui Suure-Jaani. Kuid varsti selgub saladus, miks Vändra ei ole linn. Vändralane ütleb, et nüüd on iga väike alevike linn, mis suur au see siis ära ei ole linn olla. Ei; Vändra ei taha olla linn, nüüd, mil kogu maa on linnu täis. Ja veel ühe põhjuse lisab vändralane juurde, miks parem on olla alev kui linn. Linnas ei tohi pühapäeval poeüksed lahti olla, alevis aga võivad, ja seepärast eelistab Vändra olla alev. Vändralane tahab kindlasti pühapäeval poes käia. Milleks muidu pühapäeval alevisse sõita, kui poodigi ei saa. Argipäeval tarvis tööd teha.

Vändras on palju huvitavat ja omapärast vaadata. Väga sügava mulje jätab C. R. Jakobsoni matusepaik, kesk sügavat Vändra metsa. See on tõsiselt haarav ja jäädavalt meelde sööbiv elamus, mida sisendab suure rahvajahi rahupaik ühes monumendiga suure okaspuumetsa vaikus ja üksinduses. Otse palvehardust ja igaviku hõngu asub hinge, kui seisad sellel matusepaigal ja jälgid neid tähiseid, mis hauaplatsil on, ja mõtled suure mehe tormilisele elule. Kõik need tähised nagu kõne-

levad elaval sõnal sellest, mis on ühenduses selle mehe eluga, eriti aga see kivi, mille veeretasiid C. R. Jakobsoni austajad tänuväheks ta hauale ja mis seisab nüüd seal ja kõneleb. Kui selgemõttelised on kivide kõned! C. R. Jakobsoni tabas Viljandi Põllumeeste Seltsi maja nurgakivi panemisel vähe aega enne oma varast surma sügava tõe, kui ta ütles, et küll siis kivid kõnelevad, kui inimesed ei saa enam kõnelda.

Vändralane on uhke oma suurtele meestele ja naistele, kuid ta on ühtlasi ka diskreetne nende suhtes. Neid on sealt pärinenud ja seal elanud palju ja vändralasel on põhjust uhke olla. Tagasihoidliku iseteadvusega kõneleb vändralane J. V. Jannsenist, L. Koidulast, L. Suburgist, C. R. Jakobsonist, A. Jürgensteinist ja E. Sargavast. Ta ei ütle neist kergesti midagi halba, kuigi tal vahest ütelda olekski. Oma tõelisele mõttele oskab ta tavaliselt nii tähendusriikka ja vaimuka kuju anda, et otse imestad. Selleks üks väike näide. Allakirjutanu küsimusele, et kust saab Kurgja tallu, näitas küsitav noormees teed ja ütles, et minge jah, ega C. R. Jakobsoni omaksed tema vastu ja selle vastu ei ole, et teie sinna lähete. Mis ta sellega ütelda tahtis, selle üle otustagu igaüks ise. Nende ridade kirjutajat ja tema kaaslasti pani see ütelus tõsiselt mõtlema.

Vändralane oskab ka oma suuri mehi väarikalt austada. C. R. Jakobsoni hauaplatsil on massiivne mälestussammas ja A. Jürgensteinile püstitati see äsja ning avati pühapäeval 16. juulil s. a. suure pidulikkusega. See päev oli vändralastele suurpäev. Juba hommikust peale lehvisid kogu kihelkonnas majadel lipud, mis jättis väga piduliku mulje. Rahvast voolas igast kihelkonnast nurgast alevisse kokku, et olla tähtsa sündmuse kaasnäijaks ja kaasatægijaks. See sündmus näitas, et vändralased ei oska mitte ükski oma kohust täita, vaid et nad oskavad ka hinge valada oma

toimingutesse ja üritustesse. Kõik, mis seal tehti, toimus meeleolukalt ja suure elevusega. Seetõttu jääb A. Jürgensteini mälestussamba avamise toiming kauaks meelde igale, kes sellest osa võttis. Vana vändralane kirjanik Ernst Sargava oskas oma pidukõnes just neid mõtteid ja tundeid tabada, mis iga vändralase ja ka võõra meeles sel päeval mõlkusid ja hinges elasid. Jäi tunne, et kõik pidulikust toimingust osavõtjad oma sügavamas südames tundsid ja mõistsid, et A. Jürgenstein on tõsine eesti rahvuslik suurmees, väärides täiel määral seda monumenti, mis temale püstitati.

Lõpuks veel paar sõna sellest monumendist enesest ja tema saamisest. Mõtte algatasid A. Jürgensteini endised õpilased, kuna selle mõtte teostajate etteotsa asus Vändra juhtiv tegelane Hans Virkus. Üritusele anti üleriiklik ulatus. Tallinnasse asutati 1934. a. A. Jürgensteini Mälestuse Jäädvustamise Komitee ja hiljem abikomitee Tartu ja Vändrassa. Seega võis ettevõtte hakata teostuma. Kunstnikkudega astuti kohe ühendusse monumendi kavandi saamiseks. Kui need kavandid esitatud, leiti, et kõige enam on vastuvõetav kunstnik F. Sannamehe kavand, mille järgi tehtigi monument. Selle alus ja ka sammas ise on valmistatud kodumaa graniidist, mis on hangitud Harkust. Nelja meetri kõrgune sammas on välja rajatud kõik ühest kivimürakast. Kogu monumendi kõrgus on 5,5 meetrit. Sambal asetsev A. Jürgensteini rinnakuju on Tallinnas kunstnik F. Sannamehe loodud, olles pronksi valatud ja Tallinnas kujude kunstnäitusel 1927. a. välja pandud. Kivitööd tehti samuti Tallinnas, „Graniidi“ töökojas. Monument on paigutatud Vändra Haridusseltsi krundile Vändra gümnaasiumi maja ette. Üldiselt on monument õnnestunud, eriti rinnakuju. Ainult samba puhul jääb tunne, et see on vahest liiga kõrge, kuid ega see pole oluline puudus. Vändra üritus väärrib järeletegemist. Mõtelgu ka mitmed teised kihelkonnad oma suurtele meestele ja naistele.

J. Rõõs

Vaimu okasrada

JÄLJED, mida tänapäeva kirjanduslik looming ja kirjandusliku elu korraldus jätab maailmakirjanduse ajaloo lehekülgedele, on sügavad, rabavad ja omapärased. See on suur ajalooline õppetund — nii mõnegi maa kirjandusele ja kultuurile küll väga valus, mispärast tõsiseist vaimuinimesist vist keegi ei tahaks selle kordumist tulevikus. Õppetunnina aga on ometi väärtuslik, sest ta näitab väga ilmselt, mida see tähendab, kui kirjanduselt, vaimselt loomingult, võetakse ära ta missioon kõrgeimaid esteetilisi, intellektuaalseid tarbeid ning elu sügavaimat arengut teenida ja kui ta rakendatakse propaganda ülesandeks. Aga otsust selle lõppvormis ei tee käesoleva ajastu kirjanduse saatuse kohta meie, vaid järeltulevad generatsioonid, kuna homse päeva horisondilt paistavad selgemini silma nüüdse epohhi võimumeeste hegemoonia ennekuulmatute kombinatsioonide tagajärjed. Aga sügavalt mõtlema see paneb meidki, selle ajastu isiklike elavaid tunnistajaid.

Neis mais, kus kirjandus on võimu tallata ja võimu alandlik teener kõigis silmapilguhuvides, näitab kirjanduslik looming üldiselt võttes langustendentsi. Ma mõtlen siin Saksamaad, kus kirjandusest on teatavas mõttes tehtud rahvussotsialismi propagandaplakat ja aarialaste vere jumaldaja. Ning ma mõtlen ka Nõuk. Vene kirjanduselu, kus raamatuliselt trükisõnalt nõutakse, et ta kajastaks kommunismi võitlus- ja tööprogrammi. Siis Itaalia, — ka seal on loomingulist vabadust kitsendatud, kuna nii mõnestki silmapaistvast kirjanikust on saanud vaid marionett, mida tarbe korral võib tõmmata nõõrist — nii kuidas see momendil kasulik fašistliku diktatuuri režiimile. Kõigis nimetatud riiges on vaimuinimene kirjanik aheldatud käsist ja jalust. Elav loov jõud on kadunud. Kirjanikust kui kultuurisuundade avastajast ja sihirajajast on saanud vilets palgasulane, käsitöölaine isandalt pihkupistetud sullepeaga, kes ei tohi iialgi käia oma südametunnistuse ja sisetahete hääle järgi teose probleemistiku, ideestikulise struktuuri ega dialoogi kujundamisel. Neile on jäänud apteekri osa, kes rohtu valmistab retsepti kohaselt. Suured geniaalsed kirjanikud (Th. Mann jt.), kes truuks jäid oma sisemisele kutsumusele, põgenesid nende ahistavate sündmuste eest oma kodumaalt, nagu oleks tulekahi plahvatanud nende kannul.

Sääraste tulemusteni jõutakse, kui võim lämmatab vaimu, mis õigupoolest peab olema võimu juhiks ja orientatsiooni määrajaks. Kuid ometi ei taha me väita, et valitsusvõimu vahelesegamine vaba loometöö, eeskätt kirjanduse korraldusisse ja funktsioonesse oleks igal juhul negatiivne. Vahel võib võimu kaasalõõmine ka positiivseid tulemusi anda. See on neil puhkudel, kui võimu taga on aus tahe ning sügavapiirilise aus vaim.

Eesti kirjanduse arengule ja vaimse kultuuri õitsengule on suureks õnneks olnud see vabadus, milles ta rahulikult oma väga mitmesuguseis suundades on võinud sirguda üldeuroopalikule tasemele. Meil ei ole kirjanikelt ametlikult nõutud mingi päevapoliitilise pro-

grammi teostamist loomingus. Neile on jäetud õigus oma teed käia talutajata, kuna teisiti poleks see mõeldavgi demokraatliku elukorralduse raamistikus. Ent meil on siiski palju kõneldud sellest, et ühes teatavas suunas meie kirjandus peab ilmtingimata arenema, ja nimelt rahvuslike, omakultuursete väärtuste poole. Kirjandus peab aineilt rahvuslik olema, ta peab sisaldama omakultuurseid aardeid! Seda rõhutatakse sageli.

Probleem, mille ees nüüd seisame, pole sugugi lihtne. Siin on tegemist sügava küsimusega kirjandusteaduse valdlast. Enne kui meie seisukohale asume, kas säärane prentensioon meie kirjandusele on õigustatud ja vajalik või mitte, meie püüame selgusele jõuda küsimuses: missugune on rahvuslik kirjandus? Ja edasi: palju on omakultuuri, kuipalju võõrast kultuurelementi meie kirjanduses? Probleemi sügavamalt analüüsides saab siin olla vaid üks vastus: rahvuslik on iga kirjandus, mille on loonud ühe ja sama rahva liikmed. Isegi teosed, mis pole avaldatud emakeeles, jäävad selle maa rahvuslikuks varaks, kuhu verelt ja vaimult kuulub nende looja, hoolimata sellest, et neid teoseid enamik autori sugurahva liikmeist ei saa lugeda keeleoskamatus tõttu. Kui näit. A. H. Tammsaare oma „Tõde ja õiguse“ oleks avaldanud saksa keeles, ta oleks ikkagi olnud meie varandus. Samuti ei määra rahvusliku teose mõistet selle sisu, suund ega laad. Fr. Tuglas ütleb: „Ei või Shakespeare'ilt riisuda inglise rahvuskirjaniku nime asjaolu, et pool tema näidendeist teotseb võõrail mail; ei vähenda Flaubert'i rahvuslikku väärtust see, et ta on kirjutanud „Salamambo“, või Ibseni oma tema „Keiser ja Kalilealane“. Sest need võõrad kujud on valgustatud ikkagi inglase, prantslase või norralase rahvusliku mentaliteedi läbi. Nii võisid näha ikkagi ainult neisse rahvustesse kuuluvad kirjanikud, mitte teised. Ja harides nende võõrsilt laenatud ainete kaudu oma rahva mõtet, tundmust ning kunstimeelt on nad ühtlasi kasvatanud rahvuslike väärtuste hulka.“

Nii näeme, et kogu meie kirjandus, mis on loodud eestlasist autorite poolt, mahub terminite alla: rahvuslik kirjandus, omakultuur. Kui siin ongi jälgitud võõraid eeskujusid, tehtud löikeid võõrastest kultuuridest, on see ometi läbi käinud eestlase omapärasest mõtte- ja tundemaailmast, mis selle on sulatanud rahvuslikuks viljaks. Teos võib olla ka negatiivne siin, eestlasi alavääristav ja ainult meie halbu külgi kirjeldav, ka siis ta on rahvuslik. Pole kaugelki õige, et rahvuslikkuse alla sobib ainult ülistus, iseendi jumaldamine, ainult väärtuste esiletõst. Tahaks teada, missuguse rahvuse sisu laiemas mõttes koosneks vaid positiivseist omadusist, väärtusist? —

Nagu Saksamaal kõik need raamatud, millised põletati, tegelikult kuulusid parimate omakultuursete ja rahvuslike aarete hulka, niisamuti pole need eestigi kirjandusteosed, milledele pole ehk otsa ette kleebitud marurahvuslikkuse silti, veel rahvuskultuuri lähtekohalt alaväärtuslikud. Ei, rahvusliku kirjanduse mõiste on tihedais sidemeis kirjanikusliku teose kunstiväärtusega. Ainult see kri-

teerium on õige. Mis kunstiliselt on väärtuseta, see on rahvuslik käperdis, olgu ta kuitahes positiivne ja eestlasi taevani tõstev. Rahvuslikkuse tuum ja rahvuslik ideoloogia kujuneb ning muudab oma palet. Mida täna ülistatakse, see võib homme juba olla ristipuul. Kirjandus kui vaimu ilmutus selle kõrgeimas mõttes pole moekaup. Tema pärisosaks ja saatuseks on olla üle aegade. Selle eluelaani ja vitaalsuse tema peidab oma vabadusarmastuses, mis on ta tekke olulisimaks eeltingimuseks ning mille puudumine tähendab kirjanduse surma.

Nüüd võime langetada otsuse: rahvuslikkuse pretensioon kirjandusele on mõttetu, kuna kirjandus juba iseendast on rahvuslik. Ei saa ka rohkem omakultuuri nõuda

kirjanikelt, sest ükski neist pole ju loonud võõrkultuuri, vaid esijoones ikka eestilist, olgu kas või tahtmatult. Küll aga võiksime nii mõnelegi ütelda: jätkke oma ülirahvuslike teoste raputamist varrukast ning vorpimine ja looge sobivamaist aineist väärtteoseid, sest nii teete suurt häbi meie omakultuurile ja kogu meie rahvuse prestiižile! Jah, just nii peaks ütleva see, kellel meie rahva ausära ning rahvuslikud aated on tõsiselt südamele.

Rahvusvaheline kirjanduslik elu õpetab meid nägema hädaohte. Selle suure õppetunni valgustusel me peame saama teadlikeks, kuidas juhtida oma alles arenevat kirjandust ja noort kultuuri võimalikult vähe eksisamme tehes. Sest *habent sua fata libelli*, ja seda ei andestata meile kunagi.

Hugo Viires

Poleeritud ja mõranenud riigid

DEMOKRAATIA peapuuduseks üteldakse oleva erakondlik lõhenemine, võitlus ideede ja ideaalide eest, mis jätvat rahvasterviklikkuses tekkivad mõrad lah-tiseks ja kõikidele nähtavaks. Kui lihtsameelne inimene säärast lahliste mõradega rahvast vaatleb, võib ta arvamusele tulla, et see on tõesti nõrgem kui väliselt hiilgav ja poleeritud totalitaarne riik. Eriti nõrk paistab olevat demokraatlik riik sõja puhul ja see võib kergesti ahvatleda totaalsete rahvaste juhte nende kulul hankima loor-berid.

Enne suurt maailmasõda olid sakslased veendunud, et Prantsusmaad on kerge võita, sest prantslased olid killunenud omavahel võitlevaise erakondadesse, missuguse võitluse tulemusena Prantsuse valitsused vahetusid alatihi ja parlament kees alalistes tüldes. Kuid sündis ime, mida ei suutnud uskuda sakslased ega autoritaarsuse kumardajad — võitis sõja Prantsusmaa koos Inglismaaga, kuna autoritaarsed riigid Saksa ja Vene ei leppinud üksi sõjalise kaotusega, vaid pidid läbi elama sügavaid sisemisi vapustusi. Demokraatlikud riigid kandsid sõjaraskusi äärmise visadusega ja säilitasid tervena — oma nn mõranenud keha.

Viimased paar aastat maalivad meie ette jälle piltlikult kaks vastandit — autoritaarseid rahvastervikuid, hiilgavaid, tugevaid ja mõradeta riike, ja demokraatiaid, riike, kus erakondlik võitlus ei ole lakanud ka sõjaeelsetes mee- leoludes ja ärevuses. Rahvastervikluse ideoloogid ei väsi seejuures ülistamast oma jõudu ja valmisolekut võitluseks, sest peaks ju nii kerge olema hävitada riikide jõude, kes ei suuda kogu rahvast viia ühe mütsi alla.

Kuid kaks viimast aastat on paljastanud midagi, mis ei paistnud võimalik olevat mõni aeg tagasi. Tähtsamad totalitaarsete riikide rivaalid — demokraatlikud Inglis- ja Prantsusmaa, on hakanud näitama ennast uuest küljest. Nendes on tekkinud välispoliitilise ähvardava seisukorra tõttu muudatus, mis võib nende ja demokraatia vastaste keskel hämmastust tekitada. Meie ei kuule enam mõned kuud midagi sisepoliitilistest võitlustest nendes maades, meie näeme, et võitlevad poliitilised erakonnad

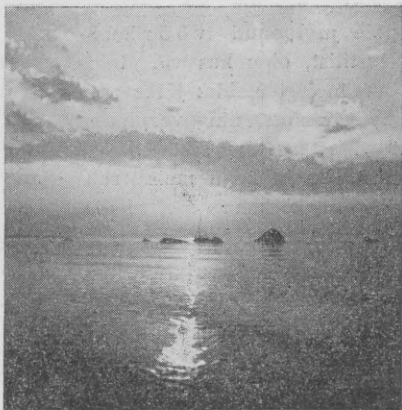
ja rühmitused on solidaarselt hakanud toetama oma riikide välispoliitikat. Laiad rahvamassid, kes seisavad erakondade taga, toovad nurisemata ohvreid oma riigikaitseheaks, nii varanduslikke kui ka oma isikliku tööjõuga ja kaastööga sõjaväes. Ja seda kõik mitte ilm-eksimata diktaatori käsu järgi, vaid vabatahtlikult, puhtsüdamlikult, kindlas veendumuses, et riigi ja rahva saatus ning tulevik on kaalul. See sisemine konsolideerumine näitab, et praod ja mõrad, mis demokraatlikkude riikide rahvastervikluse kehal ennem nähtavad olid, ei võinud olla sügavad, vaid et nende vabade rahvaste rahvasterviklik tuum oli terve ja tugev. Kui tarvidus tekkis, siis parandati rahva enese soovil ja sisemiselt jõul ka välised kerged mõrad. Erakondade, ideeliste rühmituste taga seisvad kodanikud on võidelnud sisepoliitiliselt oma parema äranägemise ja arusaamise järele rahva parema tuleviku eest. Seega on olnud kõigil ühine siht, ainult meetodid erinevad, sellepärast erinevad ka teed ja võitlus. Loomulik, et säära- ses olukorras ei ole rahva killunemine nii sügav kui kõrvalt paistab, vaid tegemist on siin tervete rahvaste terve võitlusega oma igapäevase elu raamides. Tuum on nendel rahvastel alati terve olnud, sest kõik, mis neis riikides on tehtud, on tehtud rahva enamiku tahtel ja kui on võideldud omavahel, siis see ei tähenda, et ollakse nõrgad.

Totalitaarsete rahvaste-riikide rahvasterviku sisu ja tuuma ei suuda aga keegi jälgida. Välise hiilguse, välise terviklikkuse all võib peituda mäda tuum, seda aga väliselt märgata ei ole. Pealesunnitud juhtide kultus ei või kuidagi haarav olla rahva hingele. On hoopis iseasi, kas rahvuslik ühtlustunne on isikliku arusaamise, isikliku võitluse tulemus, või see on saavutatud käskkorras.

Võitluses välisriikide vastu s. t. sõjas, ei ole sugugi ükskõik, kas rahvas sõdib oma rahvuslikuks enesekaitseks oma sisemiste veenete järele, või peab ta pealesunnitud totaalsete sildi all sõdima asja eest, mille otstarbekuses ja hädavajalikkuses ta ise kindel ei ole.

Demokraatia aga kui valitsusviis, mis tugeneb rahva enamikule, ei tarvitse oma sügavas rahvastervikluses välise hädaohu puhul kunagi kahelda.

E. Gross

Põhjamaa päike

Heinalistel on lõunatund

Maantee kutsub

Kui kurgede kolmnurgad veavad taeva all esimesi kaari, muudab rännukihk rahutuks matkaja vere. Kaugused kutsuvad! Maantee meelitab.

Kes võtab kadakase kepi pihku, heidab reisikoti rihmad üle õla ja kaob päikesest soojendatud loodusesse. Kes pumpab värsket õhku rattakummidesse, kinnitab pambu kandraamile ja pedaale sõtkudes kihutab piki kuldkollaseid maanteepaelu vastu avarustele. Kes käsutab hommiku kella kümneks auto ukse ette, laskub ohates polstrile ja jälgib huviga kiirusemõõtja nõela kõikumist näitajalaual.

Neil kõigil on rännukihk veres ja kauguste hüüd kumisemas kõrvus. Üks saab tollest kutsust vaid aru nii, teine teisiti. Jalgsimees, jalgrattur, tuleb nädala-paari, teinekord kuu pärast tagasi, on pruun nagu neeger, jalatallad paksud kui Hollandi rahvuslikud puukingad ning särasilmil räägib:

„Elasin emakeses looduses! Ja nägin inimest. Randalasega käisin merel võrke laskmas, kaevuriga kopsisin maa-aluse käigu rõskuses „pruuni kulda“, talumehega ajasin võidu kaart heinamaa põõsaste vahel. Magasin lakas, heinaküünis, mõnikord lihtsalt metsas mättal — pealuseks tükk rohelist rohtu, vaibaks sume suveõhk, unelauluks okste tasane kahin ja rohusirtsude sirin. Jõin piima laudast tuleva perenaise lüpsiku torust — kui magus on see, alles kobrutav piim! Sõin vast ahjust võetud leiba ja saia, millesse või sulas nagu rasv kuumal praepannil. Tantsisin külasimmanil lõõtsmooniku saatel ning kilkasin koos poiste ja tüdrukutega kiigel. Suplesin jõgedes, järvedes, meres, sukeldusin loodusesse ja nä-

gin inimest töötamas ja puhkamas, lõbutsemas ja nukrutsemas, kurtmas ja hõiskamas. Olen palju rikkamaks saanud.“

Teised, kellele auto sõidab hommikul ukse ette, tulevad tagasi päeva paari, kõige hiljem kolme pärast. Puhivad veidi, nagu oleks kuum, kaebavad une üle ning kurdavad roidumist. Ruttavad restorani, kus tuttavate seltskonnas laiuvad:

„Matkal käisin. Tegin väikese tripi ümber kodumaa. Ajaviiteks ja masina prooviks. Hommikul kella 10 ajal hakkasin sõitma, lõunaks sõin Pärnu rannahotellis. Õhtuks olime Valgas. Teisel päeval peatusime Munamäe jalal — üles ronida ei viitsinud, autoga sinna ei pääsenud. Lõu-

nal olime Petseris, kuulsast kloostrist sõitsime mööda. Tartus oli pikem peatus — käisime Ko-Ko-Ko-s ja Sinimandrias. Siit pistime otse Tallinna tagasi. Kilomeetripistid aina vuhisesid mööda, tihti oli sada peal. Üht peab ütleva: meie teed on kõverad ja auklikud, sajaga saab sõita vaid harva, üle selle hoopis vähe.“

Tema on veel hoopis väike veli. Teine ta vastas näiteks võtab jutulõnga enda kätte:

„Kodumaal on mul kõik kohad läbi käidud. Mitte ainust linna pole, kust ei ole läbi sõitnud. Seepärast sõidan nüüd ikka välismaal. Tänavu mõtlesime minna Itaaliasse, Napoli, Rooma, Ateena...“

Ega me ole talle kurjad, et ta ei tea, kus asub Ateena. Ta ei tea ju ka, kuidas elab Viru kalur, ta pole näinud saarlast tema töös ja toimetustes, ta ei ole näinud, kuidas harib põldu eesti maamees. Linnadest läbi sõita on kerge, rahvast ja maa omapära näha ja tundma õppida raske. Ega me saa neid süüdistada. Aeg on selline. Aeg nõuab kiirust, aeg annab üha kiiremaid ja tugevama jõulisemaid mootoreid, paremat bensiini, siledamaid teid.

Ent pole jalgsimatkaajategi sugu surnud. Pampudega mehi ja naisi liigub veel! Neid ei näe kuigi palju suurtel ja tolmustel maanteedel, nad astuvad vaikesel, pehmetel külavahe- ja metsateedel, nad otsivad puhast õhku, ruttavast tempest käristamata ümbrust ja inimest, nagu ta on oma igapäeva elus.

Kurgede tultes asuvad nad teele. Kurgede minnes tulevad nad tagasi oma kodudesse.

On nemadki rändlinnud, keda kutsuvad kaugused.

Osv. Tooming

Moodne Mars

„Maailm on täis sõjakõmu, ent teie, härra Mars, jalutate päris rahulikult tsiviilülikonnas!“

„Loomulikult! Tänapäeval ei peeta ju vormilikkude sõda — on vaid tsiviilvahekordade lahendamise!“

Epigramme

SKULPTOR

„Mis teil nüüd näitusel, lubage küsida,“
päris üks teiselt kesk kohvi ja tortisid.

„Pagan küll, jõudnud ei juures sääli püsida,
tea, mis need poisid mul tänava vorpisid.“

KUJURITE NIMESTIK

Ennem kui naljavaest teost mõnda saamatut
lugeda soovitan telefoniraamatut.

Neljast nimest siin koosneb see taevani ulatav torn:
Sõna „kujur“ all — Kaasik ja Mellik ja Halliste, Horn.

VAESED PÄRIJAD

Kui Eliial oli taskus taevasõiduks viisa,
siis ta mantli tulise sai endale Eliisa.
Aga Koort, kui jumalast läks tegema portreid,
hülbulgi ei õnnestand koleege skulptoreid,
kel nüüd pinnalihvis vaimu kujuni ei piisa.

PALVE

(Õppereisile sõitnud direktori hinge pärast.)

Härra šeff on sõitnud välismaale
Louvre'i kaema ja loendama saale.
Kas va'st kuri seeme välismaa eksemplis
ei loo kahju meie täideune templis?
Jäta, jumal, endiseks kõik selles krempelis!

RAADIOINKVISITSIOON

Kalli raha eest sa kuula avasui,
kuidas Eskola ja Rinne kunstlinui
igapäev sind kolgib nagu koot.
Varsti oled valmis idiot.

Sarkojaag

Vaade Gibraltarile

HUGO VIIRESELE

Kui, õige arvustaja, vere märtrikutset kuuled:
Suud praotada sa ei tunne kartust!
Jah, Merilaas võib kurja tõve saada Tartust,
Sest tundmatud on sealsed maantee tuuled!

SIC TRANSIT. . .

Jah, nüi see õilis vana kordki kõngeb,
Nüi kaob kapitali kasulõikus,
Ja kuld saab rahvalegi õnnetoovaks:
Kui kalmistul, kas Kosel, Kalamajas, Mõigus,
Kirst tõusikuga alla hauda langeb,
Uus kullatükk saab ühiskonna omaks.
Kes lugend ainsamatki nekroloogi,
See teab, et tolle mehe süda oli kullast:
Ja nüi saab riigi omaks kuldne süda seegi, —
Maapõuevarana, mis leitakse kord nullast.

A. Mäerist

1. Õiendus

Mis laimujutte räägitakse taas Sust, Onu Tom?
On teada ju, et raha eest Sa halastust ei palu!
Su diplomaadid püüavad vaid rahus valaskalu
ja ootavad, mil lõhkeb jälle kuskil pomm!

2. Lillepidu Hiinas!

Mõirga rõõmust, vana haige Hiina;
kõik Sul kergendavad peatset lõppu!
Püüavad Sul vähendada valu, piina,
et ei teeks Sa varsti enam kippu-kõppu. . .

3. Rahuretsept

Tahad sa tänapäev kaotada vaenu,
vaenlase! anna siis tõhusat laenu.
Kindlasti tagasi saad ta (ka jäägid!),
tasuvad kõik sulle võlglase täägid. . .

I. Paulson

Vene karu ja Briti lõvi sõprusside-
meid sõlmimas

Epigramme

MAAILMAPARANDAJAD

Suurte juhtide poolt
on näha küllaldast hoolt:
väikesi vigu nähakse
ja neid püütakse parandada.
Samas suuri tehakse
ja neid võetakse arendada.

E. Ilmale

ALEKSANDER ANTSON

Tegi sporti, vedas kaigast,
kiitis Paradiisi taigast.
Aga aeg tõi uued noodid —
tuuleläheduse oodid.

Kas õnnestub Francol see hüpe?

JOHANNES SÜTISTE

Peipsist mereni on mõni samm,
töölistuulest tehti tiritamm.

AUGUST ALLE

Anna pihta, võta napsi,
ära hirmuta vaid lapsi!

K. Maid

KÜLV

Silgusoolvett, piparmünti,
maa ju ammu mustaks künti —
aga taimed need ei tärka,
muld ei muhaneda märka.

Riimla

Sõjamehe suurkuju

Leitnant Reinhold Sabolotnõi oli sõjamehe suurkuju, nagu Julius Kuperjanov või Anton Irv. Ta seisis Vabadussõja päevil meie rahvusliku omariikluse hiilgaval eelpostil ja varises 20 aastat tagasi 1. juulil 1919 lahinguväljal Riia all. Ta oli pärit Iisakust, kus ta esivanemad olid juba aastasadu põlised põlluharijad. Ta vanemad olid rahvus-ärksad eestlased ja venepärane nimi ei ole määrav leitnant Sabolotnõi rahvuslikule päritolule. Ta oli rahulik ja külmavereline, erakordselt andekas täpislaskur. Tundus, et ta erialaliseks eruditsiooniks oli tabada vastase soomusronge. Meie soomusrongide „välklöögid“, mille taktikaline tähendus tuleviku sõjas tahab olla eriti kaaluv, leidsid aset suurel määral, tänu leitnant Sabolotnõi osavusele, millega ta purustas ja hävitas vastase positsioone, patareisid ja kuulipildujate pesi. Kahurväljalasena langes leitnant Reinhold Sabolotnõi tabatuna ise vaenlase mürsu läbi.

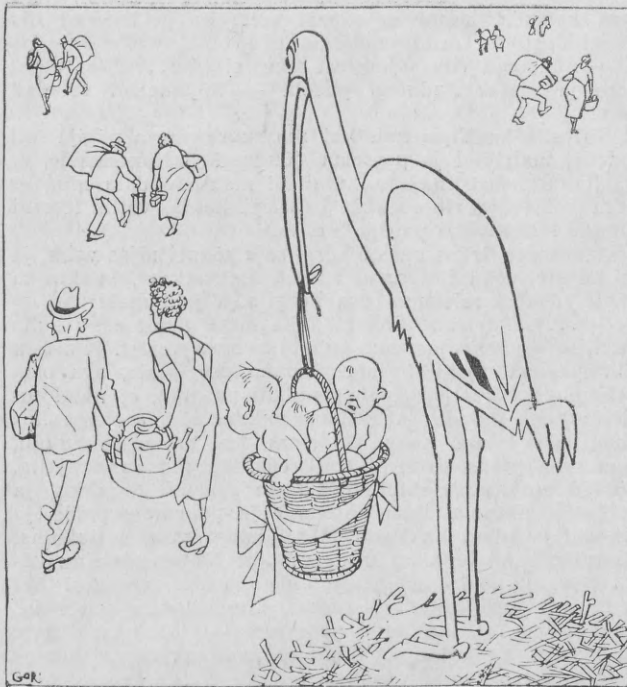
Leitnant Reinhold Sabolotnõi 20. aasta surmapäevaks oli kogunenud ta kalmule Iisakusse arvukas kogu omaaegseid lahingukaaslasid, eesotsas end. Soomusrongide diviisi ülema kolonel Karl Partsiga. Kohal olid kol. O. Kurvits, Hinnom, Luiga, kapten Neps, Brakel, Pallon, Martinson ja teised. Mälestusaktust kaunistasid kohaliku pasuna- ja laulukoori helid, jutlustas kohalik õpetaja Kuljus. Lahingukaaslaste poolt pani pärja ja pidas kütkestava kõne kol. K. Parts. Kalmistule oli kokku voalunud hulk ümbruskonna elanikke. Mälestusaktus oli mõjurikas.

Kakskümmend aastat tagasi heitles meie rahvapäri sakslaste järjekordse läänest pealetungiva ekspansiooni

vastu. Võnnu ja Riia lahingud moodustavad enesest täiesti iseseisva terviku meie rahvapäri heitlustes Vabadussõjas. Ülemääraselt raske heitluse järele löödi vaenlane taganema. Seda meie rahvapäri lahingulist tegevust on tahetud poolitada üksikute Läti väerühmadega, kes võtsid osa lahingutegevusest lõunarindel, kuid see ajalooline liialdus on jäänud tänamatuks katseks: lätlaste lahinguline osa heitluses Võnnu ja Riia all oli päris tähtsusetu. Vastase löögijõu sõjaline purustamine on tõeliselt ainuüksi meie rahvapäri teene, — lätlased sageli ainult segasid meie lahingutegevust. Selles heitluses Riia all variseski 20 aastat tagasi leitnant Reinhold Sabolotnõi, kelle nimi ei kustu Vabadussõja ega ka Eesti rahva ajalooost.

Ja nii nagu kakskümmend aastat agasi, nii võime ka nüüd märgata, kuidas nii idast kui ka läänest tõusevad ähvardavalt tumedad pilved, et varjutada Euroopa ahkunud taevakummi. Rahvusvaheline olukord muutub järjest keerulisemaks nii Euroopas kui ka kogu maailmas. Ei ole midagi, mis oleks nii naeruväärne kui tänapäeva diplomaatia. Maailmariikide saagiahnus ja varjamata omakasupüüed on väljapaistev ja piirita. Aga teiselt poolt on ka ilmne, et samad psühholoogilised ja moraalsed jõud, mis ajaloolisel tunnil löid rahvuslikke riike, peavad neid riike ka kaitsma, kust ka ei tuleks oht. Meie Vabadussõja päevil püstitatud tähised on maksvad täiel määral ka meie tänapäevale. Olgu see iseenesestmõistetavalt selge meie tõusvale, rahupäevade mugavustesse äraeksinud avalikkusele, nagu see oli selge 20 aasta tagasi Riia all varisenud sangarlikule leitnandile Reinhold Sabolotnõile.

M. P.

Tagavarade soetamine

„Minu kaupa ei taheta — see pole tänapäeval esmajärguline tarbeaine!“

Kindel iseloom

„Tuhat krooni elasid kuurordis kuu jooksul läbi!“
„Jah. Aga ma kasvasin ka karakterit — suvitusmaksust hiilisin mööda!“

Kõmu

ÜHEL pühapäeva hommikul, kui kikas oli laudas jõudnud vaevalt paar korda kireda, hakkasid Priksu talu õuekoerad õige vihaselt lõrisema.

— Kesse pime hull pühapäeva hommikul peaks nii vara kolama? torises Priksu perenaine ärgates ja poetas vaiba alt unise pea. Et aga koerad lõrisesid ikka edasi, siis hüüdis ta eeskambris puhkavale kaheksakümne kolme aastasele sulasele, kes majas oli rohkem niisama nokitsejaks kui töötelijaks. — Aadu, mine vaata, kes seal õues on!

Kuna aga Aadu oli vanadusest pisut kõva kuulmisega, siis ei teinud ta õuekoerte lõrinast ja pereema hüüdmisest väljagi.

— Vist ikka linnasaksad tulid unibussiga, arvas siis perenaine, mõeldes oma preilistunud tütrele ja selle peenele kosilasele, ning ta kargas põntsatahes voodist.

Kuna aga peremees magas rahulikult veelgi edasi, siis müksas ta kurjem pool talle tubli võmaku küljekontide vahele, kus jooksvatõbi oli teinud oma kurja uuristamistööd ning milline koht oli eriti hell.

— Vanamees, kaua sa põõnad?!

— Ai-ai, nüüd tapab! oigas peremees ja ärkas.

— Roni välja — linnasaksad on tulnud unibussiga...!

— Äh, nojah, pomises peremees kaenlaaluseid sügades, — aga ega see unibuss siis ometi nii vara ei tule... ja siis hakkas ta vedama enesele pükse jalga.

Kui krapsakas naine tõmbas tal need käest ja ütles, kapist uusi andes:

— Tee nüüd ennast vähekesegi viisakamaks!

Seni kui vanamees pugus rõivastesse, viskas pereema kähku enesele mõned hilbud ümber ja tõttas õue, kus koerad tegid endiselt kisa. Eeskambris kupatas ta nii mõõdamannes ka vana Aadu magamast üles. Unine Aadu

pidi juba hakkama piipu toppima, kuid siis kuuldes, et linnasaksad on saabunud pärale, pistis ta selle tagasi peakoti alla ning jäi lootma, et saab külalistelt sigari.

Pereema aga ruttas välja, vaigistas seal vihale aetud koerad ja läks siis mesimagusa naeratusena tulnukaile vastu. Kuid polnudki nii väga oodatud tulijaid, oli ainult naabertalu popsniku saunahütist tühipaljas Viisu-ema.

— No mis sina siin mul nii vara kollitamas käid? oli perenaine muutunud õelaks.

— Ää torise kedagi, vaid ütle ikka aitüma, et sindki meeles pidasin, kostis Viisu-ema, hakates sädistama. — Tulin sõnumeid tooma...

— Mis, surmasõnumeid või? ja perenaine katsus kähku oma ninaotsa, mis aga õnneks ei olnudki külm ning seega polnud vaja surmasõnumeid karta. — Eks siis pajata!

Kuid Viisu-omal ei olnudki tahtmist oma uudistega kohe siinsamas alata, vaid, nagu ta ütles, olevat lugu nõnda tähtis, et seda pidavat kogu pere korruga kuulma.

— No mis mädand see sul siis on, ütles perenaine, kuid et uudishimu oli temas juba tärganud, siis kutsus ta külalise tarre.

Vahepeal oli peremeeski kiskunud enesele püksid jalga ja kõndis nüüd tuba mööda rahutult ringi. Tulnud tuppa, laskis seal Viisu-ema kohe oma pilgul ringi rännata ning ütles siis teretuse asemel:

— Kas rohkem rahvast põlegi?

— Eeva läks eile Palamusele.

— Aga linnasaksad?

— Neid nüüd ootamegi.

— Parem ärge oodake, kostis Viisu-ema ja heitis lootusetult käega, — nüüd nad juba enam ei tule!

Jäädi imestunult talle otsa vahtima ning kõigi pilgud näisid aina küsivat, et miks?

— Miks? ja mõnulev muie piiras Viisu-ema hambutut suud. — Teil muidugi ei tulnud ette sellest undki näha, hi-hi-hii!

— Misasja?

— Misasja... noh, et sõda... sõda on käimas..!

— Tohoh! ja peremehel jäi suugi ripakile lahti, kuna aga perenaine hüüdis käsi risti pannes:

— Ui Jumal!

— Ja-ah, vaenlane on tulnud maailmatuma väega maale, ja nüüd siis on meie omad läinud vastu!

— Sõda! kordas peremees ja näis algul olevat otsegu ogaraks löödud, kuna ta kräbedam pool toibus õige kähku ning hakkas teda tänitama:

— No vaata, vanamees, kas ma ei ütelnud, et ostame suhkrut ja soola tagavaraks, aga kus sina, et ega sõda ei tule ja ei tule. Aga näe, nüüd on ta ometi tulnud!

— Kuid peremehel polnud nüüd enam mahti suhkrule ja soolale mõtlemiseks, vaid ta hakkas kõigepealt Viisu-ema usutlema:

— Kost sa seda siis nii äkki teada said, ega sul siis ometi tillevonni majas ei ole?

— Tillevonni, kordas Viisu-ema kavalasti naeratades. Ei siin aita enam tillevonn ega kedagi. — Näe vaenlane on tulnud maale ja muudkui riisub!

Ja lõpuks siis Viisu-ema seletas selle loo suure põhjalikkusega ära. Ta ütles, et metsataguse omad tulnud öösi linnast ja nemad selle uudise toonudki. Nad rääkinud, et nüüd muid ristiinimesi ei lastavdki raudteel enam sõita kui ainult mundrimehi. Sõjavägi muudkui aina voo-riivat. Metsataguse omad saanud läbi häda veel ikka kuidagi vaguni küljes rippudes pärrale, aga teisi enam ei lastavat.

— No nüüd saab siis veel madinat! ütles peremees oma rusket habemesäbarat sügades.

Kui siis Aadulegi oli asi suure põhjalikkusega ära seletatud, võttis peremees lisada:

— Vaata, Aadu, vanas eas saame veelgi püssirohtu nuusutada!

Kuid mis tähendas Aadule kui vanale Türgi sõja veterani püssirohi või sõda — seda oli ta oma noores eas küllaltki näinud. Ta ainult mõtles, et kui on sõda, küllap siis peremees muutub heldemaks ning kingib tallegi oma kange käraka viina.

Ja nii oligi: peremees tõi kapist viinapudeli välja, kiskus sellelt korgi ning õeldes:

— Egas midagi, kui sõda, siis sõda! rüüpas ta esimesena vägeva lonksu.

— No oled sina, vanamees, ka marus, hakkas kangem pool teda noomima. — Nüüd, kus meil surm juba kä-

page katsuda, lakud sa ennast veel täis ja hakkad siis jällegi nagu taevasikk mõkitama!

— Ääh, ega viin sõjameest riku, ei riku..! ütles peremees ja ulatas Aadulegi pudeli. — Sõjamehed võtavad enne!

Kui siis ka Viisu-ema kui see suure vaeva nägija oli pudelist maistnud ja pereema jõudnud äratundmisele, et ega linnarahvast enam niikuinii ei maksa oodata ning et seega pole vaja viina enam kellelegi hoida, võttis temagi südame kinnituseks paraja lonksu.

Aadus aga ärkas uuesti Türgi sõja sõduri uljas vaim, ja kui ta oli veelgi rüübanud mõned lonksatused, hakkas ta pikalt ja laialt seletama oma Türgi sõja juhtumeid:

— ... sai teisi Plevna all ikka materdatud nagu hulle koeri, mõök see ujus mul puha rasvasest verest. Raiusin neid pagana türklasi juba hommikust peale, aga otsa ei tulnud. Pärast keskpäeva puhuti pasunat, et nüüd tuleb tapluses pidada vahet ning hakata sööma. Aga kus mina, olen ikka kange töömees, kui tuhinasse kukun, nagu seda peremees isegi teab, ega tahtnud enne jätta, kui töö on otsani tehtud. Sülgasin siis uuesti pihku ja kukkusin vihtuma, ikka paremale ja pahemale poole, ja kui nad paganad hakkasid juba liialt nina alla tikkuma, siis rabasin ka keskele. Kui sul kibe töötegemine on käsil, ei siis ole mahti söögist hoolida ega ühti, muudkui lõhkusin aga teisi ühtesoodu edasi, kuni lõpuks keiser ise tuli keelama, et, pai Aadu, jäta juba — jõledaks läheb! No siis tuli ka jätta. Ja Aadu rüüpas oma vapra südame kinnituseks veelgi ühe lonksu.

Nüüd aga polnud Viisu-omal enam sugugi mahti, sest oli vaja minna oma uudistega ka järgmisse tallu ja sealt ikka edasi, kuni kas või terve vald on läbi käidud.

Peremees aga kui vana kaitseliitlane tõmbas enesele mundri selga ja haaras nurgast püssi. Aadu tõi tallist hobuse, rakendas ta vankri ette ja siis alustasid nad ühiselt sõitu vallamaja poole. Teel aeti veelgi rahvast jalule ning kutsuti kaasa, ja nii oli õige pea kogu vald ärevat kihinat täis.

Vallamajas oli unine sekretärgi sõjajuttu kuuldes ähmunud ning ruttas kohe telefoni juurde pärima, et miks talle ei ole veel saabunud mobilisatsioonikaskude laiali- saatmiseks korraldust. Ja siis, kui vallamaja oli juba puupüsti rahvast täis ning sekretär näinud helistamisega üpris palju vaeva, selgus lõpuks, et pole olemas mingit sõda, vaid et linnast on saadetud ainult üks rongitais sõdureid manöövritele.

— Vaat' sulle lops, usu siis veel rahva juttu — nüüd ole kõigi ees nagu maailma narr! kirus Priksu peremees ja põõras hobuse ümber.

Enn Kippel

„Minu vanglad“

MIDAGI SUURT ja püsivamat ei saavutata ohvreita ega kannatus-teta. Ohvreid nõuab ka isamaa vabadus ja iseseisvus. Nõuab suuri ohvreid sõdade puhul, nõuab kannatusi eriti siis, kui rahvas oma iseseisvuse on kaotanud ja teiste valitsuse alla langenud. Sel juhul on eriliselt tähtis, et rahva üksikud õilsad pojad püüavad rahva iseteadvust virgema hoida ettevõtete, mille eest neil tuleb kannatada märtritena piinu, vangipõlve ja surma.

Üks niisugune üllas isamaa iseseisvuse eest kannataja on meil kindlasti väga vähe tuntud itaalia kirjanik ja isamaalane **Silvio Pellico**, kelle sünnist, 25. juunil 1789. a., möödus 150 aastat.

Põhja-Itaalia oli siis Austria valitsuse all. Pellico püüdis kaasa ai-

data Itaalia vabastamiseks Austria ikkest. Ta vangistati ja mõisteti surma, milline otsus ümber muudeti viieteistkümneme aastaseks sunnitööks, millest ta ära istus kümme aastat, esiti Milano Santa Margherita vanglas, siis Veneetsia tinakambrites. Vanglas kirjutas ta oma kuulsa teose „Minu vanglad“, mis ilmus a. 1832 ja tõlgiti peaaegu kõigisse haritud keeltesse. Selles teoses jutustab ta väga siiralt, üksikasjalikult ja rahvalikult oma vangielust, esimesest päevast peale kuni vabanemiseni. Teos mõjub tõesti kaasa-kiskuvalt veel praegugi lugemisel ja pole siis ime, et „Minu vanglad“ tänapäevani on itaalia rahva lemmiklektüürri.

Kuna teose eestikeelne tõlge kahjuks puudub, siis järgnegu tutvustamiseks mõned lühikesed katkendid.

„Reedel 13. oktoobril 1820 vangistati mind Milanos ja viidi Santa Margheritasse. See oli kell kolm pärast lõunat.

Ta oli maapinna tasemel ja õue poole. Vanglad siin, vanglad seal; minu üle vanglad, vanglad minu vastu. Ma nõjatasin vastu akent ja jäin natuke ajaks seisma, et kuulata vanglavahi edasi-tagasi käimist ja mõne kinnihoitu hullumeelset laulu.

„Nii andis järelemõtlemine aja põgususest minu südamele uut julgust. Aga minu vaimu ette astusid minu isa, minu ema, kaks venda, kaks õde, üks teine perekond, keda ma nagu oma armastasin; seal olid filosoofilised mõtisklused oma jõu kaotanud. Meeleliigutusest vallutatud, nutsin ma nagu laps (1. peatükk).“

„Kui mind enam ülekuulamis-tega ei piinatud ja mul millegagi pol-

nud oma vaimu tööle panna, tundsin ma üksiolemise raskust väga kibedasti.

Küll lubati mulle Piiblit ja Dantet pidada, küll andis vanglaülem oma raamatukogu minu tarvitada, aga minu vaim oli nii ärritatud, et ma mingisugust lektiüüri ei saanud ette võtta. Iga päev õppisin ma ühe Dante laulu pähe, see harjutus sündis siiski nii masinlikult, et ma rohkem oma oleku kui värsside mõtte peale mõllesin. Samuti läks ka teiste teoste lugemisega; ainult mõned korrad võin ma sellest välja võtta, kui ma Piiblit lugesin (6. peatükk).

*
„Kuna ma inimolendeid nii harva näha sain, siis pühendasin ma oma hoole mõnedele sipelgatele, kes minu aknale tulid, ma toitsin neid pillavalt; need tõid siis terve seltsiliste sõjaväe kaasa; ja peagi kubises aken neist loomakestest. Samuti hoolitsesin ma ilusa ämbliku eest, kes ühe minu seintest võrguga üle tõmbas. Seda toitsin ma kärbest ja sääskedega, ja nii usaldavaks muutus ta minu vastu, et tuli minu voodi peale ja käele, et saaki minu sõrmede vahelt vastu võtta (26. peat.).

Nii võime leida igast peatükist huvitavaid asju ta vanglaelust. Ja mis peaasi — väga tähelepanuvaid, õigeid mõtteid, nii et kogu raamat tõesti kaasakiskuvad lektiüüri pakub.

Ja meil on kindlasti palju põhjust praegusel ajal, kus nii mitmetes maa-ees inimesi hulgakaupa nende usu- ja poliitiliste vaadete pärast ja rahvuslikkudel põhjustel vanglates kinni peetakse, seda õilsat itaalia kangelaslikku võitlejat ja kirjanikku ta juubelipäeval meelde tuletada.

K. M-son

Märkmeid piibli 200 a. juubeli puhul

Tänavu juulikuus täitus 200 a. eestikeelse piibli ilmumise. Piibli tõlkimine on ajajärk küllaltki pinevat võitlust ideede ja isikute, nende tarkuse ja rumaluse ning kadeduse, oludest uue esilekerkiva elulise vajaduse ja küünete ning hammastega vanast kinnipidava tagurluse vahel. Sellega kaasas käivad keeleoskamatus ja kolgapatriotismi (Tallinn—Tartu) küljed märksa takistavad hea asja edu. Viimaks õnneks siiski võidab jõuline Hornungi uuenduslik vool, heites kolikambrisse vana Stahli keelerisu, kuid mitte täiesti seda vana vaimu.

Vaadeldgem mõningaid nähtusi sellest ajast.

Juba Riia katoliku peapiiskopi Henning Scharfenbergi juhatusel a. 1428 peetud konsiliumil otsustatakse nõuda preestreitl täielikku rahvakeele (eesti ja läti k.) oskust ja ähvardatakse vallandada ametist need, kes ei jõua ära õppida rahva keelt. Ei saa öelda, et see väga vajaline nõue meie ajalgi — 500 a. hiljem — oleks täiesti täidetud.

Pinev on võitlus vana (Stahli) keele ja uuendusliku (Hornungi) voolu vahel, mitu korda pinevam kui praeguse vana ja Aaviku voolu vahel. J. Hornungi „K o d d o ning Kirgo Ramat“ (1694) keelatakse. Tegevusehimuline noor pastor Hornung ise on saadetud Lõuna-Eestisse kehvale kohale, kus ta ei saagi tarvitada oma

meisterliku keelt. Alles 1701. a. heidab k. superind. Bergius selle keelu kõrvale.

Teiste seas on Paistu õpetaja Andreas Hornung võtnud tarvitusele uue Hornungi „Koddo ning K. Ramato“, mille keel on hoopis teine kui endises Stahli raamatus. Kas ka mitte selle raamatu sisu ei ole teine, hakatakse mõtlema ning kahtlema rahva seas. Inimesed hakkavad kihama. Usumees — Veneküla Hans tuleb pastorilt nõudma seletust, mida ta aga ei saa. Järgmisel pühapäeval sama Hans jumalateenistusel kooril seistes tõmbab taskust vana Stahli raamatu välja ja hakkab vaidlema teeniva pastoriga, nimetab A. Hornungit valeõpetajaks, rahva segajaks jne. Selle keelevaidluse tagajärg on valusad viitsad Paistu kirikutulbas, mis mõistetakse Hansule Pärnu maakohtu poolt jumalateenistuse segamise pärast.

Ei ole siin enam ruumi mainida neid piiblikonverentse, ägedaid vaidlusi valitud meeste vahel; isegi kuninga käsud jäid täitmata ja piiskoppide soove arvestati palju vähem kui praegu. Ja ei olnud sellegi aja pastorite elukombed paremad kui praegu ning Tallinna ja Tartu vedasid võidu noota ja Riiaagi löi sekka. Kuid aeg nõudis oma ja juulikuus 1739. a. ilmus lõpuks „Piibli Ramat“.

Kuid võitlus vana ja uue vahel kestab ikka edasi ja peabki kestma, sest muidu ei oleks edu. J. A.

Sealpool Saksamaad — Belgias

PRANTSLASTE ja belglaste vahel on vaatamata sügavatele sõprussidemetele märgata sama olukorda mis Soome ja Eesti vahel, s. o. nätku üleolekut ühelt poolt väiksema venna suhtes ning väike vend leiab omakorda, et suurus ükski ei tohiks anda põhjust üleolekuks.

Belgia rahvas koosneb flaamidest ja valoonidest. Esimeste keel on hollandi keele murrak, valoonid räägivad aga prantsuse keelt. Pealinn on täielikult valoonide poolt vallutatud ning seepärast avaldub kogu Belgia kultuurilises ja poliitilises elus prantslaste mõju.

Küllastades Brüsselit peale Pariisi tundub, nagu viibiks kuskil Prantsusmaa provintsilinnas, olgugi et Brüssel kuulub suurlinnade hulka, sest ta elanikkude arv ulatub üle miljoni.

Kuid tal puudub suurlinnale iseloomustav kära ja liiklemise kiirus: trammid sõidavad niisama rahulikult nagu meilgi Tallinnas ning neis on väga mugav sõita, nagu raudtee vagunis, sest iga akna all on väike laud, millele võid mõnusalt toetuda. On olemas esimene ja teine klass ning suitsetajate ja mittersuitsetajate osakonnad.

Ka bussidel ning autodel näib aega külluses olevat. Brüsselis on keelatud autode häälitsemine, ainult silmanähtava hädaohu puhul võib seda teha; suuna läbisõidu võimaluse näitajaks on värvilised signaallambid. Kordnikkudel on seetõttu valvepostil olemine tublisti ker-

gendatud, pealegi sooritab osa neist oma valveteenistust, mugavalt kõrgetel pukkidel istudes.

Kiriku mõju on siin palju suurem kui Prantsusmaal. Belgias on väikesi linnu, kus igal sammul tuleb vastu vaimulik. Küllastasin sellist väikest linna, piiskopi residentsi Lourain'i, kus asub jesuiitide kool. Sel päeval korraldati Lourain'is järjekordne kiriklik rongkäik ühe tähtsa pühaku mälestuspäeva puhul. Pikk peatänav oli rahvast täis ning kõik tänavapoolsed aknad olid ilustatud lillede, põlevate küünalde ja pühade piltide ning kujudega. Lahtistel akendel istusid emad väikeste lastega, kõik pidurüüs; nad ulatasid lapsi vaimulikkudele õnnistamiseks. Rongkäik pakkus imeilusat pilti, kuna paljud osavõtjad kujutasid kirevais rõivais piiblikujusid: oli väikesi lapsi inglitena, vanu mehi apostlitena jne.

Nägin kord ka Brüsseli peaplatsil — Grande Place'il protsessiooni, kus sõjavägi, kirik, koolinoorsugu ja seltskondlikud organisatsioonid pühitsesid üht tähtsat kirikupäeva. Prantsusmaal ei peeta selliseid usupühaid Suurest Revolutsioonist saadik.

Igas Belgia linnas leidub imeilusaid kirikuid, nad on kaunid mitte ainult arhitektuurilt, vaid ka seestpoolt on nad ilustatud kuulsate kunstnikkude ja kujurite teostega. Nii leidub Brügge (Bruge) linnas Michelangelo skulptuure ja imeilusaid maale.

Brügge on linn nagu Anderseni muinasjutust. Sest igal sammul tabab mingi ootamatu ilu. Linn on läbistatud kanalitest, suurim neist viib kaubalaevu kuni mereni, Ostende poole. Kanalite äärtel asuvad keskajast pärit hooned, paadisillad ja luikede pesad. Aga tänavad on kitsad ja keerulised.

Majade ees tänavatel võib sageli näha eidekesi, kes nõbedalt valmistavad pitsi, mis üle maailma kuulsad. Nad meenutavad Haapsalu eidekesi, keda kahjuks on nii armetult nüüd pühitud Haapsalu puiehituste pinkidelt, kus nad aastast aastasse istusid ja kodusid — nad sobisid nii hästi selle väikese mereäärse linnakese raamistikku.

Elu on läinud ka Brügges oma rada: nii võib näha kanalitel endiste paatide asemel motorsõidukeid, keskaegsete ehitiste sekka on tekkinud moodsad ning labased restoranid ja poed, täis turistele määratud kaup. Vanaaegsed ehitised ise kannavad uue aja märki: nii on kloostris tekkinud nüüd haigemaja, kus nunnad põetajaiks, samas kloostris on ka kuulsa flaami kunstniku Hans Memlingi muuseum, milles on tänavu tema tööd välja pandud eriti rohkel arvul, — need korjati kokku Ameerikast ja Euroopast.

Võõrastavana mõjusid kiriku-ustel kinokavad, mis seisid kirikuteenistuste päevakorra kõrval — võib-olla on sellest kirikul hea tulu.

Oli huvitav külastada veel üht omapärast asutist — valooni keeles — le Béguinage. Mingi kloostritaoline asutis, ainult kloostrielu reeglite järgi elasid ilmalikud naissoost isikud, kes oma elu pühendasid teistele, aidates neid andidega ja palvetega. Need olid peamiselt aadlisooist naised.

Praegu näidatakse veel Béguinage'i ruume, kus kõik jäetud nii, nagu oli aastasadade eest. Sel viisil korjatud andidest elatab end veel praegu paar vanakest, kes seal viimastena elanud.

Külastasin veel Malin'i linna, mis kuulus kirikukellade helina poolest. Suvel korraldatakse Malin'is kirikukellade kontserte, kus kuulsad helikunstnikud esinevad. Selliseid kontserte voolab rahvast kuulama kogu ümbrusest. Kirikuäärsed tänavad on siis rahvast täis, samuti nagu linnigi, kuna kontserti kuulatakse väljas.

Belglaste maa väljaspool linna on nagu suur korrastatud aed, iga maalapike on kasutatud. Kuna ilmastik pole soodne lõunamaa puuviljade kasvatuseks, siis on belglased kilomeetreid viisi ehitanud köetavaid kasvuhooneid. Iseäranis palju on neid Namuri linna läheduses.

Namurist paarkümmend kilomeetrit asuvad Vaterloo lahinguväljad. Kõik sealsed ehitised on säilitatud samal kujul nagu nad XIX sajandi algul olnud, peaaegu igal majal on mälestustahvel, mis tähistab tolle aja sündmusi. Kesk lahingupaika on kõrge küngas, millelt Napoleon jälgitud võitluse käiku. Künka tipule on asetatud pronksist lõvikuju, mis nii suur, et paistab juba kaugele silma

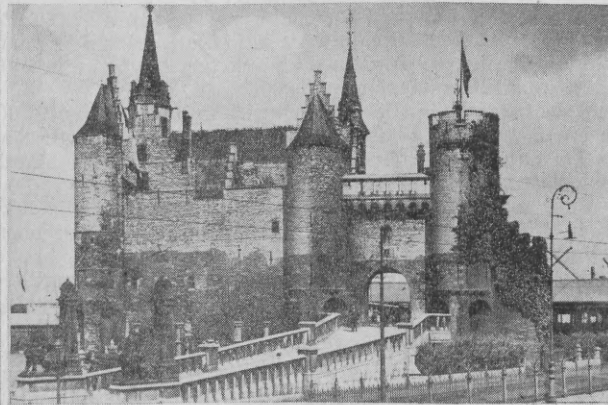
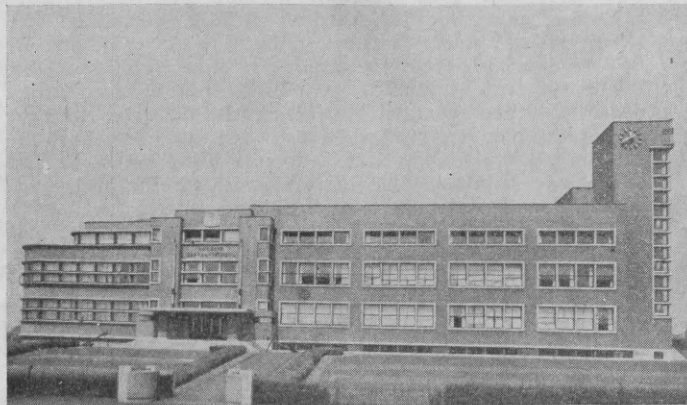
Ruum Béguinage'is

ja särab päikesekiirtes. Künka all, maantee läheduses seisab langenud prantslaste mälestussammas — lihtne ja võimas. Ta kujutab haavatud kotkast. Natuke eemal seisavad teiste rahvaste mälestussambad — venelaste, sakslaste ja teiste omad.

Meenub sama pilt Marne lahinguväljal Prantsusmaal, kus paljude eri rahvaste poegi on ühise haua leidnud ja rahus kõrvuti puhkavad. Tundub, nagu poleks inimkond mingit õpetust saanud ka nende veriste ohvrite kaudu ja ikka ja alati räägitakse sõjast, kui millestki, mis on üle mõistusest, tunnetest, usust — nagu saatusest.

Ainuke Belgia linn, mis üllatas elavuse, ilu ja vaimulikkuse vähesuse poolest, oli Antwerpen, valooni keeles Anvers. See linn suhtub vanaaegsetesse mälestistesse kui muuseumiesemetesse, imetleb neid pieteediga — kuid ta on sealjuures ka moodsa elu jaoks vastava vormi leidnud — uued koolihooned betoonist ja klaasist, töölismajad aedlinnas, avarad pargid ning puisteed — kõik on kohal.

Ei tahaks nagu lahkudagi sõbralikust Belgiast. Kuid ehk saab kord jälle sinna tagasi? **V. Poska-Grüntal**

Moodne ja vana Antwerpen. Vasakul — merekool, paremal — Steeni muuseum

Noorte osa

Meile kirjutatakse:

Uus generatsioon, mis sai alguse meie riikliku iseseisvuse saavutamiseks, on jõudnud ikka, kus hakkavad selguma tema ülesanded ja vajadus nende teostamiseks. Praegune aeg teiselt poolt seab selleks eriti tungivaid nõudmisi. Seepärast loodan, et leiate võimalikuks selle artikli avaldamise Teie ajakirja veergudel.

Olen uue generatsiooni liige (sünd. 1920).

UUS SUGUPÕLV JA VABADUSVAIM

Uut sugupõlve ei oota tänuväärt ülesanded. Jõud ja võim — kuigi arvatavasti juba ületamas oma haripunkti — laiutavad suures osas Euroopas, ähvardades kanduda ka teistele mandritele. Vabadusvaim on jälle ohus ja vapustatud vahest tugevamini kui kunagi varem. Uut sugupõlve ootab ülesanne: süvendada vabadusvaimu, et inimkond jälle võiks nautida vabaduse võlu. Piilk reaalliihtikasse näitab kohe, et see pole kerge.

Ei ole eriti tänuväärt ka uue sugupõlve koostseis: kaldu mine ühelt poolt madala lõbukultuuri harrastamisse, tei-

NOORED VAIMUPÖLLUL

Tihti loeme ajalehist pikalt ja laialt koolinoorsoo spordi-, male-, mudellennukite- ja laskevõistlustist, aga juba aastaid ei torka leheveergudel midagi silma koolinoorte vaimse isetegevuse alalt! Juba hakkavad unustusse vajuma „Uudismaa“ ja teiste sarnaste noorsooajakirjade „eeljaloolised“ ajad ja peaaegu hakkame loomulikult pidama, et tänapäeva eesti noorele suudab tema vabadel tundidel paberlennuk asendada raamatut ja naelkingad kirjandusõhtut. Ja meie noorsoojuhid ning isegi väga suur hulk koolitegelasi näib tekkind olukorraga rahul olevat. — Õeldakse: noored ise on huvilagedad vaimse tegevuse suhtes, las nad siis vähemalt müttavad sporti teha — nii kasvavad riigile vähemalt kehaliselt terved (ja kes tänapäeval enam vaimset tervist hindab!) kodanikud. Kuid see kõik on vaid arg isenda pattude varjamine! Tõepoolest on meie noorsool vägagi suured huvid vaimsel alal, teda peab ainult ergutama! Seda aga palju ei tehta, osalt kartusel, et vaimsete huvidega noor liiga kergesti võiks sattuda „poliitika libedale teele“... On ju täiesti arusaadav, et vaimsetelt hästi arenenud inimene hakkab huvituma ühiskonna ja poliitika probleemest. Kui palju on kuulda olnud aga isegi seda, et üliõpilastelegi ei sobivat poliitikaga tegelda!

Vaimsetel aladel tegev koolinoor on hiljemgi enam ikkus meie vaimse kultuuri kandja. Seda tõendab meie enda kultuuri ajalugugi: nii paljud meie teadusemeestest on oma huvialale juhitud juba varasest koolipõlvest (näiteks enamik meie ülikooli nooremaid loodusteaduste õppejõude ja assistente) just isetegevus-

selt poolt eluvõõrasse filosoofilisse teoreetistsemisse, ammutamata sealt ellurakendatavaid ideid ja kavatsusi.

Kuid kõigest hoolimata ei ole põhjust olla pessimistid. Juba usu kaudu vaimu ja inimsuse idee jõusse, samuti mitmete väga suurte rahvaste truukujäämisest vabaduse mõttele ammutame jõudu oma ülesande täitmiseks. On küllaldaselt jõude vabadusvaimu teenistusse rakendamiseks ja see vaim on leidnud pinda väga laialdasis nüüdisnoorsoo ringkonnas.

On vaja aga jõuda selgusele ülesande suuruses ja selle täitmise vajalikkuses. Vabadusvaimu süvendamise mõte peab muutuma omaseks kogu uuele sugupõlvele. Meie oleme kohustatud seda tegema. Meie oleme kohustatud jälle üles aitama inimese ümbritsevaist väärtõdedest ja teda päästma võimu ja jõu kammitaist.

Meie rahvas peab säilitama ja üha äratatama vabaduse ja demokraatia ideed. Sellest pole veel küllalt. Meie teame, missugune on praegune olukord maailmas: väikerahvaid ähvardab ümberrahvastamise ja väikeriike pühkimine maailmakaardilt. See seab meile erilisi ülesandeid, nõuab meilt veel tugevamat vabadus- ja rahvustunnet. Uuele sugupõlvele pannakse võib-olla peale rasked katsumisajad. Meie peame olema nendeks valmis. Meie peame need vastu võtma ja auga läbi võitlema. Meie riigi aktiivne kaitse peab olema meie kõhklematu veendumus ja teostus. Siis uueneb Vabadussõja vaim, ja see rinne on murdumatu. *Kalju Oja*

likkude harrastusringide kaudu. Sama näeme meie kirjanduselus ja mujalgi.

Sporditähed kustuvad ruttu. Kultuuritähed on aga igavesed. Peame nende viimaste kasvamise ja kasvatamise soodustamiseks oma peatählepanu pühendama, sest kultuuri tugevuses seisab meiegi väikerahva saatus.

Ivar Paulson

HÄDA RAHVATANTSUGA!

Sellest on juba aastaid tagasi, kui mõningates noorsoo-organisatsioonides tekkis õilis mõte: tuua uuesti päevalgele meie rahvakunsti kauneim vara — rahvatants. Mitmete asjaolude tõttu jooksis see kaunis mõte aga varsti liiva, jäädes ainult kitsamate ringide harrastuseks. Alles hulk aastaid hiljem võeti rahvatantsu levitamise mõte uuesti päevakorralla, ja seekord mõnede võimlemisjuhtide poolt.

Nende töövilja võisime suure naudinguga jälgida möödunud 2. Eesti Mängudel, kus üle poolteise tuhande rahvatantsija oma esinemisega Kadrioru staadionil publikus marulised kiiduavaldused esile kutsusid.

Ei saa taunida seda rahvatantsude levitamise püüdu, kuid ometigi evib

rahvatantsu pahesid, millised kõige otsesemas mõttes mõjuvad halvustavalt maainimestesse.

Minu juures käis vana spordiveteraan, maakondlik instruktor.

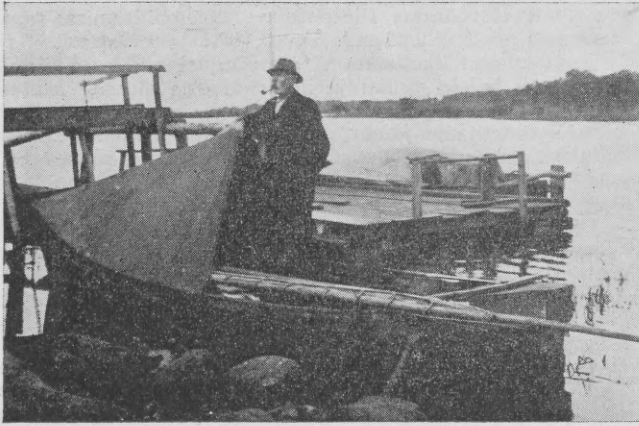
— Vanasti võeti mind mu ringsõitlud kõikjal hästi vastu, seletas ta, — kuna must peeti lugu kui inimesest, kes spordi teel ajab maanoortest välja apaatsuse ja flegma. Nüüd aga vaadatakse minule altkulmu. Üks külamees tegi koguni etteheite:

„Seni pidasime sinust ikka lugu. Mul on omalgi viis poega — kõik spordivad. See on kena. Aga miks sa nüüd need naised oma kirjude seelikutega siia meeste hulka oled toonud. Nüüd pole poistel muud midagi kui ainult tantsukõõberdamine meeles. Poole õõni nühitakse tantsida. Siis poisid lähevad plikasid saatma ja... teisel päeval pole kellestgi tööinimest, vaid magatakse väsinuna keskpäevani.

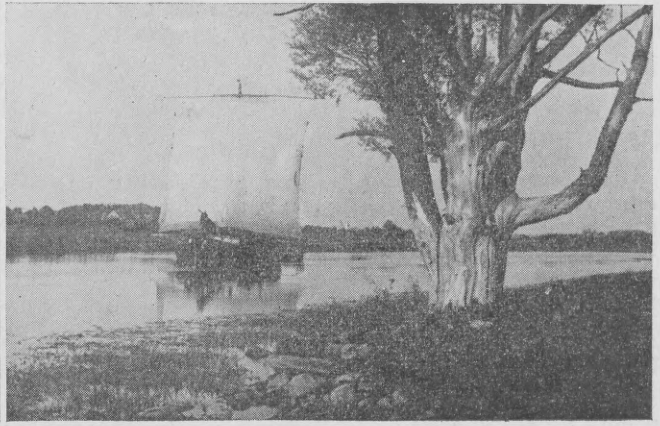
— Nagu see minu süü oleks! kurdab instruktor. — See on ju korraldus kõrgematelt meestelt kui mina olen.

Jah! Kui sageli peame alistuma ülemuste eeskirjadele, millistega teiselt poolt kogume tuliseid süsi oma lagipeale... **Ralf Parve**

Põline Emajõe kalur oma telgitatud panduriga

Lodi Emajõel Kaagvere kohal

RATASLAEVAGA LÄBI „EESTI VÄRAVA“

Summake rataslaevaga läbi „Eesti värava“... Kuhu? Mitte välismaale, vaid Eesti vetepinnale. Sihiks võtke Budovitši sadam Setumaa südame äärel Pihkva järve lõunasopis. Tartust Emajõge mööda alla.

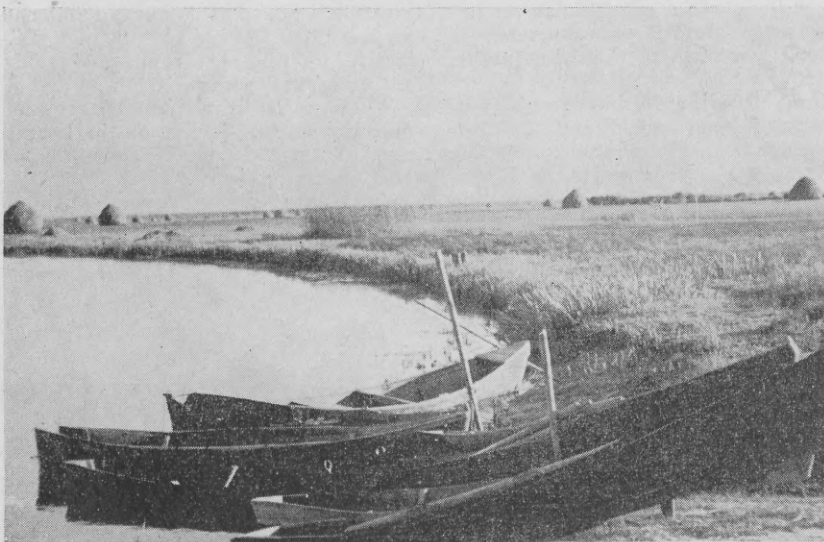
Hinges nagu tuksatas mul, et milleks sõita sinna, kuhu tavaliselt ei siirdu ükski lõbusõitja, ega eksi turisti jalg. Ja nüüd reisi lõpul kahjetsen uuesti, et juba varem pole läinud vaatama toda elu. Elu, mis nii omapäraselt tuksub Peipsi pinnal, ta rannikul ja laeva pardal. Nukrus tärkab, kui mõtled, et meil pole osatud teha Peipsi reisi ihaldatumaks ühe-päeva suvituseks. Pole osatud anda sama kuulsust, mis oli Volga-sõidul. Iga tõsivenelase unistus oli kordki sõita valgel laeval Nižnist Astrahhanini ja tagasi. Kui palju laevu sibilis siis Volgal! Tekkis isegi

ebaterve võistlus laevaseltside vahel. Ühe agent hõiskas: „3. kl. pilet üks rubla ja hapu kurk.“ Teine trumpas üle: „3. kl. pilet üks rubla, hapu kurk ja topka viina.“ Viin ja sakusment muidugi ostjale peale kauba.

Rataste suminal trügime edasi läbi Emajõe voogude. Süvendatud sõidutee olevat nii ahtake, et väiksemgi kõrvalkaldumine paneks rattad pori sabrama. Ja kuidas see jõgi otse ürgjõuliselt vihkab sirget joont. Ta väänleb ja lookleb alatasa. Kohati näib, nagu tahaks ta end jonnakalt rõngaks suruda, et mitte Peipsile vett anda, vaid säästa see endale igaveseks tiirlemiseks omaenese lõbuks. Need lugematud käännud annavad jõele erilise maalilikkuse. Mõnikord on need vetevoolud nii tujukad, et tahtmatult lööd kartma: nüüd tõukab laev oma tõmbi nina kalda võsastikku. Aga ei, juba on avanenud jõe lai kaar. Ja viivu aja pärast uus umbsuole pettepilt. Nood Emajõe kaldad

polegi nii troostitud, nagu neid armastatakse iseloomustada. Muidugi on ka kallaste üksluisust. Selja taha peab jääma Kastre riigimetsatööstus oma lõpmatute palgivirnadega. Sae vingudes ängitab siin küll süda. Kuid seda nõuab meie väliskaubanduse tasakaalustamine, valuuta vajadus. Varsti aga hakkavad sõitja silma paeluma suurepärased maastikud. Selle ilustamiseks on taevataat ohverdanud kogu oma rohelise tagavara. Väärivad vaatamist nood lopsakad metsad ja avarad heinamaad, mille õrnrohelist ühtlast vaipa pole tihanud rikkuda ükski võsu ega mäta.

Viibin kaptenisillal. All laevaninas ja 3. kl. kajutis keeb elu. Seal lustivad 30—40 turbalõikamisest tagasi jõudnud venelast. Kõik pärit Budovitšist või ta naaberküllast Lisjest. Miks siis mitte trilli- ja trallitada, kui mitu kuud on viibitud Lavasaare turbarahas ja teenitud ränka raha ränka tööga. Puhvetinäitsik sibab nobedasti — viies tühje ja tuues täisi pudeleid. Ja kapsasuppi! Seda läheb toobriteviisi. Au peab kõögile andma — toit on suurepärane. Kapten laseb libiseda oma kogenud pilgu üle slaavi verd passažiiride pere. Kõik on veel korras. Tal pole veel vaja ilmutada oma diktaatorlikku võimu ja mõnd korrarikkujat lasta pista pimedasse pokri. Vene mužik on juba sihuke, et viin paneb ta tantsu vihtuma või teisele rusikaga haake lõua alla sirutama. Praegu valitseb lai seltsimehelikkus. Siit ja sealt kostab unistusromanss. Ja juba plõksutatakse pöidlaid taktis: habemes venelane on haaratud kazatšoki kirest. Keha hüpleb kummipallina ja jalad sibratavad välkkirelt. Kusagil nurgas kudrutab poiss oma Tartu vastusõitnud pruudiga. Ühe veekraani ümber taaruvad kobaras kolm venelast koos artelli juhiga. Näod neil üliõndsad. Käest-kätte käib klaas ja soru-suurune pudel. Viin? Ei! Liikval! Petserimaa hingeõnnis-

Lõpmatud heinakuhjad Emajõe luhal

tus. Nagu kass lipitseb balderjani ümber, nii on nemad kiindunud sellesse haisvasse vedelikk. Hella ema tähelepanelikkusega ulatavad nad pudelit üksteisele. Ikka pool pitsklaasi lonksti kurku ja kopsikuga vett peale. Ainult üks poisiklutt ei raatsinud vett rüübata, vaid mõnules matutades. Pudeli pooleli jõudes lööb artelli juht korgi peale ja poetab ära püksitasku, ise sõnades: „naisuke-sele“. Siis kummutab klaasist viimse tilga keelele, pistab klaasi elegantse nõksuga põuetasku, enne veel kergelt, nagu lennus suud andes.

Ja vahepeal oleme jõudnud Peipsile, möödunud Piirisaarest. Läbi olemeegi tollest kõige kitsamast kohast, mida nimetatakse juba vene ajast „Eesti väravaks“ (Tšuhhonskie vorota“). Küll kitsas ja ahtake, aga kommunismi batsill ei ulatu üle. Jah, aga tüürimehel ja kaptenil, nemad peavad silmad peast vahtima. Kogu Muhu väin vajab vähem tähiseid kui laeva sõidutee siia Pihkva järve lõunasoppi.

Olemegi Kõlpinu saare juures. Meid ümbritseb paarkümmend paati. Toovad kurke, viivad toitaineid. Mahaja pealelaadimine venib kärmelt heatahtlikkude „troinoide“ saatel. Üks paat üksiku naisega eemaldub juba. Uhkelt surub ta aeru otse vette. Pikk riival tal üleolevalt mahajääjaid. Ja miks siis mitte?! Keset paati särab värske samovar, äsja linnast toodud. Lääkiv teemasin — venelase au ja uhkus. Kõlpinu saare kurgid on kuulsad. Nende kasvamine nõuab erilist vaeva. Järve igaveste tuulte kaitseks piiratakse kurgipreenrad teivastega, mis põimitakse läbi õlgedega. „Kurk kasvab kui meeletu ja maa ragiseb.“

Olles oma koorma Budovitši ja Lisje külale üle andnud, algab tagasi sõit läbi Võõpsu. Sel alevikul on „surnulõhn“ juures.

Otse akrobaatiline kunstlukk on laeva Võhandu jões ümber pöörata. Sõidukanal on täpselt niisama lai kui laev pikk on.

28 tundi, ja uuesti seisan Tartu sadamas. **H.**

LÖPPMÄRKMEID NARVA-JÕESUUST

Kulminatsioon on läbi.

1. august oli suur jüripäev. Paljudel lõppes puhkus, pakiti „kaasavara“ kimpsudesse-kompsudesse ja asuti koduteele.

„Kuidas meeldis?“ küsivad mahajääjad.

„Polnud viga,“ vastavad daamid, „mul võttis maha tervelt neli kilo. See igavene kuumus ja trall.“

Tralli oli tänavu rohkem kui kunagi varem. Lõbustuskohad lõõtsid täie koormatusega peagu hommikuteni, aina tantsiti. Ehkki daame oli kaks korda rohkem kui mehi, oskasid nad enamasti siiski omal kaalu vähendada. Mehed räägivad, et dieediga. Seda olevat siin kerge teostada, sest toiduained on nii kallid, et osta ei jakska.

„Ega laita saa,“ arvavad ka mehed. „Sai veidi puhatud. Kaalus tuli küll ainult kolm kilo juurde, aga keha ikka nagu uuesti sündinud.“

Võta nüüd neid inimesi! Mis ühele hea, see teisele halb, kuid peasi, et rahul on mõlemad.

Rahul on ka suvituskoha päriselanikud, kes varsti ise suvitama hakkavad. Praegu elavad nad veel saunades, aitades, lakkades ja mõni võib-olla koguni metsas puu all. Kõik paremad ruumid ja ruumikesed on patisakste käes. Kui suvitajad lahkuvad, siis elatakse kohe terves suvilas, kus enne elas mitu perekonda „saksu“, ning kurdetakse taga ilusaid vanu aegu, mil käisid vürstid ja krahvid, igäihel rahakotid puuga seljas.

Enne lahkumist tehakse ikka väikesed tuurid külakiigedel, mis olid tänavu Narva-Jõesuus trumbiks. Neid kasutati elavalt, alati oli rahvast korda ootamas. Kui tooks kohale küla lõõtspillimängija ja lööks simmani

Ikka kõrgemale ja kõrgemale ...

lahti, suvitajate arv tõuseks kahekordseks, arvati mõnel pool. See võib tõsi olla, sest ületsiviliseeritud õhkkonnas on väike tagasikäik alati teretulnud. Igal pool ei peeta viisakaks ega lubatuks tagasikäiku teha, kuid rannakohas on sellised vähjahüpped lubatud. Nagu veerandmeetrilistes rannakostüümides käimine, pükste kaotamine, külakiigel rõõmu pärast kiljumine jne. Rannal ja veel on demokratiseeriv, s. t. sarnastav mõju; ta mõjub ka demoraliseerivalt — alastisus muutub auasjaks; ja tal on lõpuks veel degeneratsioonimõjutusi — viib inimesi lähemale ta lihtsale minevikule.

Kõik see on niisama-jutt. Suvitajaid ega neid, kes suvitajaist kasu saavad, sellised targutused ei huvita. Neile on ainutähtis: oli ilus suvi, rahvast oli Jõesuus palju, suvituskohad on teinud järjekordse sammu ülespoole ning seega võib rahulikult minna vastu tulevale hooajale.

Naafanael

Kaks tervitust

LUGEGE
TELLIGE
LEVITAGE

„TÄNAPÄEVA“

SOOVITAGE OMA
TUTTAVATELE
UUENDAGE TELLIMINE

Usuelu puhastamine

Kristus on ütelnud kusagil, et „ärgem otsigem Jumalat pühakodades, sealt te teda ei leia“. Seda piiblisõna väga kalliks pidades on meie usumehed asunud kõigile nähtavale kohale ja hakanud seal usku puhastama. Ohvritalleks on valitud kõige ajakohasem ese — must pesu. Ka kõige kirglikuma usumehe mantli all leidub pesu ja seda puhastada on kõige otsem tee usku puhastada. Kui pesu puhas, siis on ka usk puhas!
Romulus

Vabadusmonument

Ajalehtedest kuuldub aegajalt vihjeid, mis lasevad aimata, et kavatsesvat vabadusmonumenti soovitakse näha „kujuna“, asupaigaga arvatavasti Tallinnas.

Ent lubatagu juhtida tähelepanu sellele, et just „kujud“ oma hapruse tõttu on need, mis kõige vähem võimsad püsimä. Näitena olgu tuletatud meelde, et kunagi oli Tallinnas kusagil platsil suurekasvulise mehe veel suurem kuju, vägevais säärsaabastes, valatud pronksi graniitalusel, mis langes „kujude“ hariliku saatuse ohvriks. Ja mitte ainult kuju üksi, vaid isegi tolle platsi tolleaegne nimetus on kadunud — revolutsiooni tulemusena.

Ent olgu kohe lisatud, et revolutsioon siin polnud muud kui juhus. Tolle „kuju“ häving oleks võinud olla ka palju lihtsam: Üks lõhkpomm õhust või purustav mürisk merelt või maalt — ja enam poleks teda olnud. Nii võib sündida iga kujuga.

Hoopis teine lugu on aga monumentidega, mille moodustaks varemmainitud Pärnu-Tartu-Narva veetee solitehitiseks asustatud kallasmaade keskel (vt „Tänapäev“ nr. 3. s. a.). Muidugi ei ole ka veetee kaitstud pommide ega mürskude eest. Võib puruneda mõnigi lüüs, katkeda mõnigi osa raudvallis jne., ent need vead on normaaloludes parandatavad.

Kuuldub arvamus, nagu oleks kuju kui vabadusmonument soovitatav eriti seepärast, et ta valmistamisest saavad võtta osa kunstnikud ja arhitektid, kuna veetee on tehnilisemajanduslik ettevõte. Ja sellisena kuuluks vaid tehnikute ning inseneride käsitusse.

See arvamus, õige teatud määrani, on jätnud siiski olulisi momente „kahesilma vahele“. Ja nimelt selles, et veetee kallaste ja sadamate kaunistamine jne. kuulub täiel määral skulptorite ja sadamamajade rajamine arhitektide asjaks. — Igatahes annaks see veetee tööd paljudele, ja avaks vastavate lisatöödega oma veekogude kallasmaad põllumajanduskultuurile ning maadikavaile.

Igal juhul — Pärnu-Tartu-Narva veetee ning selle kallasmaad lõppkujul moodustaksid hulkade loomingu. Ja hulkade loominguks kujuneks see meie esimene kunstlik veetee, mis oleks rahvahulkade elavaks ning jäädavaks vabaduse monumentiks.
H. H. Vaher

Palume külastada meie kohvikut

COLUMBIA

Niguliste 10, «E. Punase Risti» kõrval

Tallinnas

*

Avatud kella 8 homm. kuni kella 10 õ.

Igal ajal saadaval soojad hommikueined pannil
Meie kohvi «JERICO» ainumüük meie kohvikus

Columbian Kahvi O.-Y. Helsinki

Suvine kirjanduspõld

„NOOR-EESTI KIRJASTUS“ on olnud käesoleval aastal õige tagasihoidlik uute raamatute kirjastamises, tihedades tugevasti sõela, millega käsikirju sõelutakse. Seejuures kuuldavasti lükatakse palju käsikirju tagasi, jäetakse kirjastamata nõrgemad ja kirjastatakse vaid need, mis kirjastamist vääriavad. See on kõigiti tervitatav menetus, mis on niihästi lugejate kui kirjastuse enda huvides ning lõpuks ka kogu meie kultuuri huvides, mitte sellepärast, et meil üldse raamatuid palju ilmuks, vaid sellepärast, et ilmub võrdlemisi palju nõrku asju, mida kellelgi tarvis ei ole. Meie ei ole nii rikkad ega ka nii kultuursed, et raamatutega hakata luksust taga ajama. Meie peame piirduma kõige tarvilikumaga ja väärtuslikumaga. Igal raamatul, mis ilmub, olgu oma ülesanne ja ta täitku mõni tühiik, olgu see kas kõige väiksemgi. Autoril olgu midagi ütelda, mis seni öeldule kas või vähegi uut juurde lisaks.

Algupärase ilukirjandusliku teosena väärib esiletõstmist käesoleva aasta esimesel poolel ilmunud teoste seas J. Kärneri uus romaan „Öösiti kumavad linnad“ I köide. Selle on arvustus üldiselt üsna hindavalt vastu võtnud, suhtudes romaanisse heatahtlikult, kuna muidu J. Kärneri teoste kiitmisest just helde ei olnud. Romaani „Öösiti kumavad linnad“ sisuks on noore haridusjanulise maapoisi elu kolme aasta kestel, kusjuures teose tegevus areneb peategelase isatalus maa idüllilises looduses, kuhu ulatuvad kumama linna tuled, mis unistavat poissi kutsuvad ja enda poole meelitavad. Teose sündmustiku ajaliseks raamideks on 1905. aastale järgnevad aastad, mis romaani sellekohaselt häälestavad, sisendades sellesse romantilist hõngu. „Öösiti kumavad linnad“ on üldse romantika sugemetega tugevasti läbi põimitud, kuigi teos oma põhiolemuses tahab olla realistliku häälestusega. „Öösiti kumavad linnad“ on psühholoogiline isikuroomaan ja kui siia juurde lisame veel, et ta põhjeneb suurel määral autobiograafilisel ainekul, siis peaks tema olemus olema selge: J. Kärner kujutab oma uues romaanis peamiselt oma noorpõlve minevikku, tehes seda soojuse ja siirusega, mis köidab ja sunnib teost lugema.

Käesoleval kevadel ilmus ka K. A. Hindreyli uus novellikogu, mille nimi on „Hukatus Mälariil“. See sisaldab viis novelli: „Viinapisarad“, „Võlur“, „Koerad“, „Hukatus Mälariil“ ja „Mõrad“. Neist põhjeneb „Hukatus Mälariil“ kauge mineviku ainekul, kuna teised on olevikulisel sisukoostisega. Kuigi nad kõik on varem trükitud ilmunud ja loetudki, ei räägi see nende uuesti avaldamise vastu uues kombinatsioonis. Nad on sisult ja stiililtki nii isikupärased ja seetõttu huvitavad, et neid on tarviski uuesti jälle lugeda. Eriti köidavad nad oma psühholoogilise põnevusega.

Kevade ja suve vahetusel ilmus raamat, mis kuidagi ei taha kuuluda kuuma aja lektüüri hulka, mille ilmumist aga tuleb ometi väga tervitada ja selle lugemist soovitada siis, kui ilmud ja tunded veidi jahenevad. See on dr. phil. W. Freymanni teos „Filosoofia peaküsimusi“, mis on ilmunud „Noor-Eesti Kirjastuse“ „Filosoofilise seeria“ 7. numbrina. Selles teoses käsitleb autor kui asjatundja omal alal süstemaatiliselt kõiki filosoofia põhiküsimusi, andes ülevaate filosoofia olemusest, ajaloost ja liigitusest ning tunnetuse, olemise ja kõlbluse peaprobleemidest, tehes seda kõigiti populaarselt ja üldarusaadavalt. Arvestades raamatu sisulist süstemaatsust ja populaarsust käsitlusviisi, peab seda küll kõigile soovutama, kes taotleavad filosoofilist maailmavaadet.

Kevade ja suve vahetusel ilmus ka T. E. Lawrence'i teose „Seitse tarkuse sammast“ II jagu, kuid selle juures pole siin praegu peatuda, sest sellest oli jutt seoses sama raamatu I jaoga. (vt. „Tänapäev“ nr. 4).

O. Lutsu „Kogutud teoste“ alal ilmus kevade ja suve jaoksul tervelt 4 annet, nimelt IX, XVI, XXIV ja XXVII. Neist sisaldab IX anne pikema jutustuse „Tuulesellid“ ja

rea lühemaid jutustusi, nagu „Insener“, „Kingsepad“ jne. Jutustus „Tuulesellid“ on väikekodanlikus seltskonnamiiljões areneva kosjasobituse, kihluse, abiellumise ja selle abielu purunemise käsitus, kusjuures tegevus areneb peamiselt Tartus. Peale peateema arendamise puudutab kirjanik selles ka päeva- ja ajasündmuse ning nähtusi, mis olid aktuaalsed jutustuse kirjutamise ajal 1933, nagu vabariigi valitsuse kriis, tööpuudus, krooni stabiliseerimine jne.

XVI ande koostiseks on Lutsu 5 realistlikku näidendit: „Paunvere“, „Kapsapea“, „Ärimehed“, „Pärijad“ ja „Kalevi kojutulek“, kõik komöödiad. Neist on „Paunvere“ kolmevaatuslik naljamäng, teised kõik ühevaatuslikud naljamängud, ilmunud ajavahemikul 1913—1919. Omal ajal said need oma aktuaalse sisu ja rahvapärase käsituse ning stiili, hästi tabatud kujude ja lõikava huumori tõttu suure menü osaliseks meie näitelavadel, eriti „Paunvere“ ja „Kapsapea“. Ka praegugi ei ole nad oma veetlust rahva silmis kaotanud ja neid mängitakse aruhtihti nii linna- kui ka maanäitelavadel. Kõik nad on varem mitmes trükis ilmunud, mis näitab nende populaarsust.

XXIV ande kujundab mälestusteos „Läbi tuule ja vee“, ilmunud 1931. See on Lutsu koolipõlve elu murede ja rõõmude kujutus ühe suve kestel, käsitledes aega, mil kirjanikul oli esimene kooliaasta seljataga. Säärasena pakub „Läbi tuule ja vee“ eriti palju andmeid Lutsu noorusea elu ja vanemate pärtolu jälgimiseks, rohkem kui ükski teine mälestusteos. Olles soojalt ja siiralt kirjutatud ning lisaks veel põnevalt, pakub see teos palju huvi ja valmistab tõsist naudingut eriti koolialaliste noortele.

Ka O. Lutsu kogutud teoste XXVII ande kujundab mälestusteos ja nimelt „Ladina köök“, ilmunud 1934. Selle tegevus mahub ajavahemikku 1902. aasta algusest kuni 1905. aasta lõpuni. Teose alguses kirjeldab kirjanik oma õpinguid Tartu reaalkoolis 1902. a. esimesel poolel. Edasised peatükid kirjeldavad autori ladina keele õppimist eratundides. Teose kandvama osa pühendab kirjanik oma apteekriõpilase elu ja tegevuse kirjeldamisele Tartu Hirschfeldti ehk nn. „Kivisilla apteegis“. „Ladina köök“ on huvitav eriti sellepärast, et autor selles pühendab palju tähelepanu Tartu olustikule ja kultuurelu nähtustele. Ka iseloomustab ta huvitavalt omaaegseid Tartu kooli- ja avaliku elu tegelasi.

Kirjanikkude kogutud teoste väljandmine on nüüd moes, leides lugejate seas elavat vastukaja. Lutsu kogutud teoste eeskujul on „Noor-Eesti Kirjastus“ asunud ka Fr. Tuglase kogutud novellide ja väikepalade ning M. Underi kogutud teoste väljaandmisele. Tuglase kogutud novellidest ja väikepaladest on ilmunud I köide, sisaldades „Liivakella“ I ja II kuuluvad lühijutud, millede seas esinevad pikematena „Hingemaa“, „Hunt“ ja „Jumala saar“. Need ja kõik teisedki palad Fr. Tuglase kogutud novellide I köites esinevad huvitavate aja ja kirjanduse dokumentidena. Säärastena ei tähistanud nad omal ajal oma sisulises ja vormilises olemuses mitte üksi murrangut meie kirjanduses, vaid neil on ka püsiv kirjandustlik väärtus. Nende väljaandmine üheskoos ei ole mitte ükski õigustatud, vaid otse vajaline, pealegi kui seda Fr. Tuglase kaasabil nii maitsekalt tehakse, nagu näeme käesolevast esimesest köitest.

Elu käsiraamatuks võiks nimetada P.-A. kirjaniku O. S. Mardeni teost „Tee oma elust meistriteos“, mis ilmus kevadsuvel. Autor on tuttav eesti lugejaskonnale oma teiste sedalaadi teostega. Kuipalju aga sääraseid raamatuid lugejaskonnale tõeliselt kasu toovad ja neid elus edasi viivad, see on veel küsimus, kuid vähemalt lubavad nad seda teha, ja hea seegi. Käesoleval raamatul on väga kõlav pealkiri ja veel kõlavamate pealkirjadega peatükid nagu „Püsivus teeb imet“, „Paranda oma parimat“, „Õnne saladus“ jne. Loetagu neid peatükke ja tehtagu nii, kuidas õpetatakse. Tõlkijale tahaks tõsiselt ette heita sisuregistri puudumist raamatus.

„Eesti Rahvaleksikonist“ on käesoleva aasta kevadkuudel ilmunud tervelt 2 vihku, 5. ja 6. alates märksõnaga „Gervinus“ ja lõpetades „Kašelott“. Kui veel mainida, et M. Metsanurga jutustuste kogu „Maine ike“ ilmus teises trükkis, siis on vist kõik loendatud, mis viimastel kuudel „Noor-Eesti Kirjastuse“ väljaandel on ilmunud.

J. R.

Poola romaanid

KIRJASTADES poola naisautorite Zofia Nalkowska, Ewa Szelburg-Zarembina ja Marja Kuncewiczowa kolm romaani ühes sarjas, pole küll tahetud sihilikult esile tõsta naisautoreid, vaid pakkuda lugejale aktuaalsemaid, küpsemaid uudisteoseid poola kirjandusest. Ei saa siiski eitada, et otse silmatorikaval viisil domineerivad viimaseil aastail poola kirjanduslikkude laureaate seas naised. Samuti torkab nende töid lugedes silma poola naise kõrgem kultuuritase. Puhtkirjanduslikult, kuid ka psühholoogiliste, sotsiaalsete, filosoofiliste probleemide käsitlemise poolest on nende teosed nii tuumakad, täiuslikud, küpsed, et nende põhjalikult mõistmiseks ei jätku ühe- või paarikordsest lugemisest, — siis alles hakkab ärkama see kõige suurem huvi teose vastu — kuigi nad ka tavalist lugejat köidavad oma sündmustiku põnevusega. Nende vorm on kunstiküps ja erilaadne, ning süvenedes raamatu sisusse peame tunnistama, et autori idee on läbi viidud geniaalselt.

Üldinimlikkude probleemide rohkuse poolest tuleks mainitud kolmest romaanist eriti nimetada Poola Kirj. Akad. juhat. liikme Zofia Nalkowska ka „Piiri“. Selle kirjaniku looming on — tema ise; selleks et süveneda tema loomingusse, tuleb pisut tunda teda ennast.

Vastust otsides küsimusele, mis eraldab teda kui autorit tavalisest klatšijututegijast, leiab pr. Nalkowska enda juures teatavat psüühilist „kleepuvust“, mis ei lase teda nii kergesti vabaneda pealetükkivast teemast. Kuna maailm on loonud piiri, mis kogu maailma lahutab „minaks“ ja „mitte-minaks“ püüab autor avastada neid kõikjal häirivaid piire: seltskondlikke, majanduslikke, ja psühholoogilisi piire, mis määravad inimese saatuse, kisivad ta konfliktidesse, viivad katastroofini.

Oma kirjanikumissiooni, mida autor tema enda sõnade järele tunneb tihti raske koormana — täidab ta geni-

Kõikidesse eesti kodudesse meie väärtteosed

Eesti Rahvaleksikon

Ilmub 10 vihkus, iga vihk vähemalt 100 lk., kokku üle 1000 lk. u. 30.000 artikliga.

Ettetellimishind:

kohemaksetavas rahas kr. 11.—
vihkude kaupa makstes „ 15.—
(iga vihu ilmumisel „ 1.50)

O. Lutsu kogutud teosed

Ilmuvad 30 köites, kokku u. 10.000 lk. seni ilmunud 15 köidet.

Ettetellimishind:

Korraga makstes kr. 60.—, osade viisi kr. 75.— (tellimise andmisel kr. 7.50 ja iga köite ilmumisel kr. 2.25).

Üleni linases köites ja eriti heal paberil:

Korraga makstes kr. 90.—, osade viisi kr. 105.— (tellimise andmisel kr. 7.50 ja iga köite ilmumisel kr. 3.25).

Fr. Tuglase kogutud novellid

Ilmub 3 köites kokku u. 1000 lk.

Ettetellimishind:

Nummerdatud väljaanne autori nimikirjutusega kr. 10.—, harilik väljaanne kr. 7.50, osade viisi makstes kr. 8.50 (tellimise andmisel kr. 2.50 ja iga köite ilmumisel kr. 2.—). Köidetult kr. 3.— kallim.

Marie Underi kogutud teosed

Ilmub luksuspaberil 3. köites

Ettetellimishind:

kohemaksetavas rahas kr. 9.—, osade viisi makstes kr. 10.— (tellimise andmisel kr. 4.— ja iga köite ilmumisel kr. 2.—).

Nõudke meie hinnakirju ja prospekte.

O.-ü. „Noor-Eesti Kirjastus“

Tartus, Gustav-Adolfi 8, telef. 22-66.

Posti jooksev arve nr. 2232.

aalselt romaanis „Piir“. Autor ei targuta kuskil kogu romaani ulatuses. Oma tundeid ja arvamusi ei sunni ta lugejale peale, — seab ta ainult faktide ette. Peenelt, sugestiivselt mõjuvad lugeja silmade ette manatud pildid. „Lugejana ma ei salli seda tooni, mis reedab, et kirjanik peab end „besserwisseriks“ — kirjutab pr. Nalkowska.

„Piir“ algab klatsijutte põhjustava, kogu linna huvipunkti kerkinud kõmujutte tekitava sündmusega, milles peitub ühtlasi romaani sündmustiku lõpp. Lugeja silmade ette tuuakse ta niisugusena, nagu seda näeb vaid väliseid fakte ja avalikult öeldud sõnu arvestav tänav. Ühtlasi näeb lugeja ka, kuidas sellele sündmusele reageerib avalik elu, kuidas seda kasutatakse isiklike ja parteipoliitilisi huvisid taotlede. Otse imetella võib kirjaniku enese-kriitikat ja enesevalitsemist, millega ta suudab edasi anda romaani niisuguse näiliselt jaheda objektiivsusega.

Ometi tundub selgesti, kui valusalt läbi elatud on autoril kõik need romaanis esinevad piirid. Oma mõtteid avaldab autor vahest nagu mõõdamines näiliselt hoopis tähtsusetu piltides loomade elust, mis kujukalt sümboliseerivad maailma piirides juhtuvat sündmusi ja nähtusi, nagu näiteks õuekoer Fiteki, kelle elu piiriks on too üle õuenurga tõmmatud traat. Etteheitvalt ja lootusetult vaatavad kalad nende elu müürina piirava akvaariumi klaasi tagant, mis sunnib väikest krabi oma kuuel peenikesel jalal edasi-tagasi roomama, kuidagi ise enesele risti vastu käies... „Köögis hakklaua lehav kala. Kogu nahk ühes soomuste mahakaapimisest järelejäanud augukestega tõmbleb hõbedases värinas...“ mis paneb mõtlema inimest, et „piinadel pole piiri“ — kuid neil peab ometigi olema mõtet!“

Kujukamaid „Piiri“ sümboleid on too Staszycza tänaval asuv maja, kus kõik ägavad nendele seatud piiride all ja kus areneb lugeja silma ees Elzbieta ja Zenoni tragöödia, kes püüavad vabaneda traditsioonide piiridest, luua

Kui vajate

koolitarbeid
igasuugust kirjandust
kirjutusmaterjale
õppevahendeid
laenuäidendeid
kõitetöid
turismiartikleid

siis külastage

„KOOLIVARA“

Võidu 10, telef. 28-29

uut, paremat maailma, kus nad võiksid elada oma süüme kohaselt; rajada endale piir, millest ei tohi üle astuda, mille taga inimene pole enam tema ise, ja kes viimaks ometigi peavad konstateerima, et võib olla vaid see, kes ollakse — enam ei saa mitte midagi. L. S.

Soovitame algavaks hooajaks uudisteaseid

W. Freymann: Filosoofia peaküsimusi	Kr. 1.50
T. Grünthal: Riigikohtu Tsviilosakonna otsuseid 1938. a.	„ 5.—
K. A. Hindrey: Hukatus Märtil. Novellid.	„ 3.—
E. Kippel: Kui Raudpea tuli I 2. trükk. Ajalooline romaan	„ 4.—
J. Kärner: Öösiti kumavad linnad I. Romaan	„ 4.25
S. Lagerlöf: Gösta Berlingi saaga. Rootsi keelest tõlkinud M. Pedajas	„ 5.75
T. E. Lawrence: Seitse tarkuse sammast I. Inglise keelest tõlkinud A. H. Tammsaare	„ 5.25
T. E. Lawrence: Seitse tarkuse sammast II. Inglise keelest tõlkinud A. H. Tammsaare	„ 4.25
O. Luts: Kogutud teosed IX. Tuulesellid jt. Jutustused	„ 4.—
O. Luts: Kogutud teosed X. Tagahoovis. Jutustused	„ 3.75
O. Luts: Kogutud teosed XVI. Paunvere, Kapsapea, Ärimehed, Pärijad, Kalevi kojutulek. Näidendid I	„ 4.—
O. Luts: Kogutud teosed XXIII. Vanad teerajad ja Talvised teed. Mälestused I	„ 3.25

O. Luts: Kogutud teosed XXIV. Läbi tuule ja vee. Mälestused II	Kr. 3.25
O. Luts: Kogutud teosed XXV. Vaadeldes rändavaid pilvi. Mälestused III	„ 2.75
O. Luts: Kogutud teosed XXVII. Ladina köök. Mälestused IV	„ 3.—
O. S. Marden: Tee oma elust meisterteos. Inglise keelest tõlkinud O. Treu	„ 2.75
M. Metsnurk: Maine ike. Novellid. 2. trükk	„ 3.—
E. Randla: Südame hääl. Romaan	„ 2.—
L. Tolstoi: Anna Karenina I. Vene keelest tõlkinud S. Holberg	„ 5.50
Fr. Tuglas: Kogutud novellid I	„ 3.75

I l m u a s.

H. Kruus: Eesti Aleksandrikool.
Josef Nyirö: Mägede mees. Romaan. Ungari keelest tõlk. F. Oinas.
E. Sell — P. Seeberg-Elverfeldt: Eesti-saksa sõnaraamat. 3. täiendatud ja parandatud trükk.
L. Tolstoi: Anna Karenina II. Romaan.
Fr. Tuglas: Kogutud teosed II.
Fr. Tuglas: Väike Illimar II. 2. trükk. Romaan.

O.-ü. „Noor-Eesti Kirjastus“

Tartus, Gustav-Adolfi 8, tel. 22-66

Raamatukauplus

Rüütli 11, tel. 38-22. Posti jooksev arve nr. 2232

TARTU EESTI MAJANDUSE ÜHISUS

TARTUS, Holmi tän. 12-18

Võru t. 4 ja Suurturg 9

SUURIM JA VALIKURIKKAM LADU

põllumajanduslikke-, koloniaal- ja raua-
kaupu, ehitusmaterjale, käsitööriistu, kütte-
ja määrdõlisid jne. jne.

BENSIINIJAAM JA AUTOTARVETE LADU

TARTUS, Poe t. 4

Osakonnad: Räpinas, Pukas, Puhjas, Võnnus, Kavastus,
Kambjas, Lähtes, Varal, Melistes

MÜÜK SUUREL JA VÄIKSEL ARVUL

*Ilmumas
uusid
õppe-
raamatuid*

★

Osühing
„NOOR-EESTI
KIRJASTUS“

Tartus, G. Adolfi 8.
Tel. 22-66. Posti j/a. 2232

- E. Asson: **Uus- ja uusim-aeg.** Reaalk. II ja progümn. IV klassile.
E. Asson: **Vana- ja keskaeg.** Reaalk. I ja progümn. III klassile.
H. Jänes, O. Parlo: **Eesti keele gramm. ja harjutustik koolidele V.**
2. täiendatud tr. Progümn. V, reaalk. III ja kutsekooli
III klassile.
H. Jänes, O. Parlo: **Eesti keele õpik algk.** V õppeaasta. 2. tr.
H. Jänes, O. Parlo: **Eesti keele õpik algk.** VI õppeaasta. 2. tr.
E. Markus: **Eesti geograafia õpperaamat keskkoolidele.** Reaalk.
III ja progümn. V klassile.
E. Markus: **Maateaduse õpperaamat algk.** V kl. 4. tr.
E. Markus, A. Parts: **Maateaduse õpperaamat algk.** VI kl. 3. tr.
K. Mihkla: **Eesti kirjanduse ülevaade I,** gümn. I kl. 4. tr.
K. Mihkla: **Eesti kirjanduse ülevaade III.** K. Taev, ülevaated
väliskirjandusest ja esteetikast. Tööraamat gümn. ja kõr-
gemate kutsekoolide viimasele klassile. 3. täiendatud tr.
K. Mihkla: **Kirjanduslooline valimik III,** 3. tr.
K. Mihkla: **Kirjanduslooline valimik IV.** 6. vihk. „Kalevala“
sisujutustus ja eesti kunstlүүrika.
K. Mihkla: **Lühike ülevaade eesti kirjandusest.** Progümn. V kl.,
reaalk. III kl. ja kutsekooli viimasele klassile.

* EESTI VABARIIGI 9. KLASSILOTERII PLAAN *

I KLAAS	II KLAAS	III KLAAS	IV KLAAS
Loosim. 27. ja 28. sept. 1939. a. Suurim võit Kr. 25.000 (õnnelikul juhusel)	Loosim. 2. ja 3. nov. 1939. a. Eelmise klassi piletite vahetamine lõpetatakse 25. oktoobril 1939. a. Suurim võit Kr. 25.000 (õnnelikul juhusel)	Loosim. 30. nov. ja 1. det. 1939. a. Eelmise klassi piletite vahetamine lõpetatakse 23. nov. 1939. a. Suurim võit Kr. 25.000 (õnnelikul juhusel)	Loosimine 31. jaan., 1. 2., 3., 5., 6., 7., 8., 9., 10., 12., 13., 15., 16., 17. ja 19. veebruaril 1940. a. Eelmise klassi piletite vahetamine lõpetatakse 25. jaanuaril 1940. a.

1 preemia 10.000—10.000	1 preemia 10.000—10.000	1 preemia 10.000—10.000	1 preemia 30.000—30.000
1 võit 15.000—15.000	1 võit 15.000—15.000	1 võit 15.000—15.000	1 võit 50.000—50.000
1 ” 7.000—7.000	1 ” 7.000—7.000	1 ” 7.000—7.000	1 ” 25.000—25.000
1 ” 5.000—5.000	1 ” 5.000—5.000	1 ” 5.000—5.000	1 ” 15.000—15.000
2 võitu à 3.000—6.000	2 võitu à 3.000—6.000	2 võitu à 3.000—6.000	2 võitu à 10.000—20.000
10 ” 1.000—10.000	10 ” 1.000—10.000	10 ” 1.000—10.000	3 ” 7.000—21.000
10 ” 500—5.000	12 ” 500—6.000	12 ” 500—6.000	5 ” 5.000—25.000
10 ” 200—2.000	15 ” 200—3.000	15 ” 200—3.000	12 ” 3.000—36.000
25 ” 100—2.500	30 ” 100—3.000	30 ” 100—3.000	18 ” 2.000—36.000
120 ” 20—2.400	150 ” 20—3.000	120 ” 30—3.600	60 ” 1.000—60.000
1000 ” 10—10.000	1200 ” 10—12.000	1000 ” 12—12.000	64 ” 500—32.000
3820 ” 5—19.100	4578 ” 7—32.046	4608 ” 9—41.472	300 ” 100—30.000
5000 võitu + 1 pr. = 94.000	6000 võitu + 1 pr. = 112.046	5800 võitu + 1 pr. = 122.072	1200 ” 30—36.000

Suurim võit Kr. 80.000 (õnnelikul juhusel)	Suurim võit Kr. 25.000 (õnnelikul juhusel)	Suurim võit Kr. 25.000 (õnnelikul juhusel)	Suurim võit Kr. 80.000 (õnnelikul juhusel)

Pileti hind klassiviisi ostes iga klass 2 krooni; kõik 4 klassi korraga ostes 8 krooni.
 Poolpiletit (4 piletit) hind klassiviisi ostes iga klass 8 krooni; kõik 4 klassi korraga ostes 32 krooni.
 Poolpiletiraamatu (4 poolpiletit) hind klassiviisi ostes iga klass 4 krooni kõik 4 klassi korraga ostes 16 kr.
Kes soovib osta teise, kolmanda või neljanda klassi piletit, ilma et tal oleks eelmise klassi piletit, peab maksma ka kõigi eelmiste klasside hinna.
 Klassiviisi müüakse pileteid Riigi Klassiloterii piletit müügikohtades, pankades, postiasutistes jne. Iga klassi piletit müük algab eelmise klassi võitude nimekirja avaldamisest ja kestab loosimiseni. Pileteid kõigi nelja klassi jaoks korraga müüakse ainult piletit keskmüügikohtas Riigi Trükikojas, Tallinnas, Niiue tän. 11. Postiteel saadetakse pileteid välja piletit keskmüügikohtast Riigi Trükikojast Tallinnas, kui tellija on saanud ette pileti hinna ja saatetulu 10 senti iga saadetise kohta. Lunasaadetisena postiteel saadetakse pileteid välja ainult klassiviisi keskmüügikohtast, kui tellija on saanud ette lunasaatekulu 25 senti hiljemalt 10 päeva enne loosimist.

Võidu korral I, II või III kl. võidavad piletiraamatus kõik 4 piletit, sest iga võitnud raamatu numbrl kohta loositakse selle raamatu 4 pileti vahel välja 4 võitu.
IV kl. langeb igale raamatule kindlasti üks võit, mis loositakse kohe selle raamatu 4-ja pileti vahel.

50.800 võitu + 1 pr. = 858.197	49.133 ” ” 9—442.197

„Inimene on niisugune, missugusena teda näevad teised, mitte niisugune, nagu me ise seda arvame. Ollakse niisugune, nagu koht, millel asutakse...“ On ahastuseni jõudnud Zenoni lõpptulemus.

Täiusliku naturalistliku kirjutamisviisiga on autor suutnud kõrvaldada lugejat ja romaani kangelasi lahutava piiri. Eriti kunstiliselt täiuslik on Justyna ja tema järkjärgult areneva maania kujutamine, otse masendav „põrandaaluste“ meeleheitliku seisukorra silmade ette toomine. Romaanisse põimitud psühholoogilised, metafüüsilised, filosoofilised probleemid ei tüki kuskil esile ja haaravad ometigi võimsalt iga mõtlejat inimest. On täiesti arusaadav, et poola arvustajad nimetavad Z. N. „Piiri“ ilmumist kirjanduslikuks suursündmuseks.

Raamat on masendav oma reaalsuses. Kuid ta on kõigiti lepitav: puudub igasugune vihavaen või süüdistus kellegi vastu. Ühteviisi äratav lugeja kaastundmust töötäoline, pettunud tütarlaps, kellelt on võetud emaõigused; naine, kes on abiellunud tema endise sõbra Zenoniga, Zenon, kes kõikjal tahab ainult head ja saab ometigi kõige kurja juureks, kõik need lugematud — raamatus esinevad inimesed, keda nii või teisiti tõkestavad nägematud piirid. Neid ja iga üksiku elu ja saatust on meisterlikult silme ette toodud romaanis „Piir“. Seda romaani peab lugema, kuna selle raamatu refereerimine on peaaegu võimata.

(Järgneb)

Kõige valikurikkam ja soodsam

ostukoht

õpetajatele ning õpilastele

igasuguste koolitarvete ja

õpperaamatute alal on

O.-ü. „Noor-Eesti Kirjastuse“

Raamatukauplus

Tartus, Rüütli 11. Tel. 38-22

O/ü. „Noor-Eesti Kirjastuse“

TRÜKI- JA KÖITEKODA

TARTUS, KASTANI 38. TELEF. 42-80

*

VALMISTAVAD

KÕIKSUGU TRÜKI- JA KÖITETÖID

Kõige suurem valik

TAPEETE

Hinnad alates 15 senti rull.

Paberiäri „**Kodumaa**“ Aleksandri 10

Klaas Portselan Teras

A-s. «D. Mirvits & Pojad»

Tallinn

Tartu

„Tänapäev“ ilmub kord kuus. Tellimishind aastas (12 nr.) kr. 3.60, poolaastas kr. 1.80, veerandaastas kr. —.90
Üksiknumber 35 s.

Toimetuse ja talituse aadress: Tartu, Gustav-Adolfi 8, Noor-Eesti, telefon 22-66. Toimetaja kõnetund igal äripäeval k. 11—12.

Tarvitamata jäänud käsikirju alal ei hoita. Käsikirjad saadetakse tagasi, kui selleks on lisatud vastaval määral postmarke.

Vastutav ja tegev toimetaja: **E. ROONE**
Väljaandja: **K-Ü. „TÄNAPÄEV“**

Noor-Eesti Kirjastuse trükk Tartus 1939

Ilmus 26. augustil 1939

Klišeed A. Raba tsinkograafiast

ASTEKLAS
RIIDEKAUPLUSED

TALLINN. S. KARJA 15.
PÄRNU MNT. 6. ESTONIA PST II

HAAPSALU, KURESAARE,
MUSTVEE, NARVA, PETSERI, PÄRNU,
RAKVERE, VALGA, VILJANDI, VÖRU

ERA

KÜLASTAGE
TARTU NÄITUST

2.-5. SEPTEMBRINI

KASUTAGE ODAVAID HUVIRONGE JA SÕIDUSOODUSTUSI

Hind 35 senti